

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos V kurso
Baudžiamosios justicijos specializacijos
studento RENATO MAKELIO

Magistro darbas

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ DAUGETO FORMOS IR JŲ ĮTAKA BAUSMĖS SKYRIMUI
Forms of Multiple Criminal Acts and their Significance to Sentencing

Vadovas: doc. E. Bieliūnas
Recenzentas: doc. R. Drakšas

Vilnius, 2009

Turinys

Įvadas.....	3
I. Nusikalstamų veikų daugeto samprata.....	5
II. Nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų rūšys.....	11
1. Pagrindinės nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų rūšys daugeto teorijose.....	12
2. Daugeto formos ir rūšys dabartinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje.....	16
III. Nusikalstamų veikų daugeto atribojimas nuo pavienių nusikalstamų veikų.....	20
1. Daugetas ir tęstinės nusikalstamos veikos.....	21
2. Daugetas ir trunkamosios nusikalstamos veikos.....	24
3. Nusikalstamų veikų daugetas ir sudėtinės nusikalstamos veikos.....	28
IV. Bausmės skyrimas už nusikalstamų veikų daugetą.....	30
1. Pagrindinės bausmių skyrimo taisyklės, taikomos esant nusikalstamų veikų daugetui.....	32
2. Bausmių už nusikalstamų veikų daugetą skyrimas pagal galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą.....	34
3. Bausmių bendrinimo taisyklės galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse..	36
3.1. Bausmių apėmimas.....	37
3.2. Bausmių sudėjimas ir bausmių keitimas.....	43
3.3. Bausmių bendrinimas taikant kelis bendrinimo būdus.....	50
V. Problemos skiriant sankcijas už nusikalstamų veikų daugetą.....	51
Išvados.....	54
Santrauka.....	58
Summary.....	59
Literatūros sąrašas.....	60

Išvadas

Nuo seno baudžiamosios teisės moksle laikomasi tos nuostatos, jog asmuo, kuris padaro kelias nusikalstamas veikas ir pasikėsina į kelis baudžiamosios teisės normomis saugomus gėrius, yra žymiai pavojingesnis už asmenį, kuris viena veika pasikėsina į vieną vertybę. Tačiau nepaisant sutarimo dėl reiškinio vertinimo, baudžiamosios teisės mokslininkai iki šiol nėra vieningos nuomonės dėl daugelio su nusikalstamų veikų daugetu susijusių klausimų kaip antai: kas yra nusikalstamų veikų daugetas ir kokios yra jo formos, taip pat kaip paskirti asmeniui teisingą ir proporcingą bausmę už kelias jo padarytas nusikalstamas veikas.

Atsakymai į šiuos probleminius klausimus iš esmės nulemia ne vien teisingą asmens poelgio teisinį kvalifikavimą, bet ir teisingos bei proporcingos bausmės už padarytas nusikalstamas veikas skyrimą. Tai itin svarbu siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą prigimtinio teisingumo principą, kuris *inter alia* reiškia, jog valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi, įstatymų leidėjas, siekdamas vykdyti teisingą ir efektyvią baudžiamąją politiką, bei baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų, atsižvelgia į doktrinoje vyraujančias nuostatas, išskylančius siūlymus ir nuolat tobulina nusikalstamų veikų daugeto institutą.

Dabartiniame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytos nusikalstamų veikų daugetą apibrėžiančios ir jam taikytinas taisykles nustančios teisės normos, nors ir pažangesnės nei senojo, 1961 m. Baudžiamojo kodekso, visgi išlieka gana sudėtingos ir neaiškios. Kadangi praktikoje susiduriama su problemomis taikant normas, reguliuojančias atsakomybės už nusikalstamų veikų daugetą klausimus, darytina išvada, jog jos ir ateityje bus tobulinamos.

Todėl atsižvelgiant į šio baudžiamosios teisės instituto reikšmingumą ir sudėtingumą bei dinamiką, esminis šio darbo tikslas yra apibrėžti nusikalstamų veikų daugeto sampratą, išanalizuoti jo formas ir apibūdinti jų raidą. Be to, šiame darbe siekiama pateikti apibendrinančias išvadas dėl doktrinoje vyraujančių nuomonių apie nusikalstamų veikų daugetą ir jo formas, bei numatyti tam tikras baudžiamojo įstatymo tobulinimo tendencijas ir siūlyti atitinkamus baudžiamojo įstatymo tobulinimo kelius. Taip pat, darbo tikslas yra aptariti nusikalstamų veikų daugeto įtaka bausmės skyrimo procese, pagrindines bausmių skyrimo problemas, kurios iškyla susidūrus su keliomis asmens padarytomis nusikalstamomis veikomis, bei galimus šių problemų sprendimo kelius.

Minėtiems tikslams pasiekti ir darbui atlikti daugiausia naudoti analizės ir sintezės metodai, kuriais tyrinėti ir vertinti norminiai teisės aktai bei teismų sprendimai, taip pat įvairūs doktrinos šaltiniai,

juose išsakomos nuomonės. Pasitelkus lyginamąjį ir istorinį metodus įvertinta istorinė nusikalstamų veikų daugeto formų raida bei tolimesnės perspektyvos.

Kaip jau minėta, nusikalstamų veikų daugeto formas ir jų reikšmę analizavo nemažai baudžiamosios teisės mokslininkų, tokių kaip V. Paviolis, J. Pradel, J. Wessels ir daugelis kitų. Šiame darbe iš esmės remiamasi ne tik jų, bet ir V. Piesliako, A. Neveros darbais bei juose pateiktais pastebėjimais ir siūlymais.

Rašant šį darbą remtasi norminiais teisės aktais, iš kurių pagrindinis – šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, taip pat analizuoti ir užsienio šalių baudžiamieji įstatymai.

Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, jog nusikalstamų veikų daugetą reguliuojančios normos nėra pakankamai detalios, šiame darbe daugiausia naudota metodologinė literatūra, mokymo priemonės bei įvairūs moksliniai straipsniai, analizuojantys šį institutą. Taip pat plačiai analizuota teismų praktika, daugiausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, bei apžvalgos, kuriose aiškinami baudžiamojo įstatymo taikymo ypatumai.

Atsižvelgiant į darbe analizuojamos temos pavadinimą, šis darbas iš esmės yra sudarytas iš dviejų stambių sudėtinių dalių. Pirmojoje analizuojamas nusikalstamų veikų daugeto institutas, apibrėžiama jo samprata, bei formos. Šios dalies analizės rezultatai, bei įvairios išvados ir apibrėžimai yra įvertinami ir naudojami kitoje darbo dalyje. Būtent antroji šio darbo dalis atspindi nusikalstamų veikų daugeto formų įtaką skiriant bausmę, bei specifines bausmės skyrimo taisykles, taikomas tais atvejais, kai asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas.

Norėtusi pažymėti, jog nors tradiciškai įvairiose mokymo priemonėse ir vadovėliuose skirtumai tarp pavienių nusikalstamų veikų ir jų daugeto yra aptariami analizuojant daugeto sampratą, tačiau šiame darbe pasirinktas kiek kitoks požiūris į šį baudžiamosios teisės institutą. Nors daugetą ir sudaro pavienės nusikalstamos veikos, tačiau šiame darbe jų ir daugeto santykis analizuojamas per nusikalstamų veikų daugeto prizmę. Darbe atkreipiamas dėmesys ne tik į tai, kokios nusikalstamos veikos gali sudaryti daugetą, tačiau akcentuomi esminiai išoriškai į daugetą panašių pavienių nusikalstamų veikų skirtumai nuo jų daugeto bei aptariami tokių veikų sudaromo daugeto ypatumai. Dėl šios priežasties pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų daugeto atribojimas aptariamas iš pradžių apibrėžus daugeto sampratą ir aptarus jo formas bei rūšis.

I. Nusikalstamų veikų daugeto samprata

Socialinė realybė yra tokia, kad asmenys, visuomenėje darydami tam tikrus veiksmus arba susilaikydami nuo jų, savo poelgiais arba, jeigu kalbama apie juridinį asmenį, veiklos aktais neretai padaro vieną ar kelias veikas, kurios turi net kelių teisei priešingų veikų požymių. Pavyzdžiui, siekdamas pagrobtį svetimą turtą asmuo išlaužia buto duris ir patekęs į vidų jėga atima iš ten buvusio savininko turtą. Tokiais atvejais sprendžiant asmens atsakomybės klausimus susiduriama su teisei priešingų veikų daugetu (pagal Lietuvių kalbos instituto sudarytą lietuvių kalbos žodyną **daugetas** - *didelis skaičius, kiekis*) [II.3]. Baudžiamajai teisei reikšmingos yra tos situacijos, kai asmuo padaro bent dvi ne bet kokias, o nusikalstamas veikas. Esant nusikalstamų veikų daugetui reikia išspręsti klausimus dėl tinkamo asmens veikų kvalifikavimo (pvz., ar asmuo iš tiesų padarė ne vieną, o kelias nusikalstamas veikas), taip pat reikia nustatyti padarytų veikų tarpusavio ryšį bei paskirti asmeniui teisingą bausmę už jo padarytas nusikalstamas veikas.

Atkreiptinas dėmesys, jog kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Vokietijoje) nusikalstamų veikų daugetas laikomas nusikalstamų veikų konkurencija ir nagrinėjamas kaip specifinė baudžiamosios teisės normų santykio problema [II.12, p. 249-257]. Tačiau toks priskyrimas šio baudžiamosios teisės instituto iš esmės nepakeičia, o tiesiog nustato jo vietą baudžiamosios teisės mokslo sistemoje.

Panašiai daugeto ir normų konkurencijos santykis buvo vertinamas tarpukario Lietuvoje. Tarpukario baudžiamojoje teisėje buvo skiriamos situacijos, kada „susideda keli nusikaltimai“, t.y. kai padaromi keli atskiri nusikaltimai, ir kada „susideda keli įstatymai“. Pastarieji atvejai vertinti, kaip situacija, kada asmens veiksmą pretenduoja reguliuoti kelios baudžiamojo įstatymo normos. Skirtos dvi atskiros situacijos, kada „susideda keli įstatymai“: fiktyvinis susidėjimas ir tikras arba idealinis susidėjimas. Fiktyvusis susidėjimas vertintas kaip situacija, kada konkuruoja kelios baudžiamojo įstatymo normos, kurią taikyti būtų tiksliau (t.y. konkurencija). Tuo tarpu idealinis įstatymų susidėjimas buvo vertinamas kaip situacija, kada vienai asmens veikai galima pritaikyti kelias normas, kurių loginė reikšmė nesiskiria viena nuo kitos (kada viena veika padaromi keli baudžiamojo įstatymo pažeidimai) [II.11, p. 79 – 80].

Nei ankstesni Lietuvos baudžiamieji įstatymai, nei šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau - BK) tiesiogiai nepateikia nusikalstamų veikų daugeto sąvokos. Vienintelis šiuo metu galiojančio BK straipsnis, reguliuojantis atsakomybės už kelių nusikalstamų veikų padarymo klausimus, yra BK 63 straipsnis, kuris reglamentuoja bausmės skyrimą už kelias nusikalstamas veikas. Taip pat daugetui, o tiksliau jo buvimui, reikšmingas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau - BPK) 213 straipsnis, reglamentuojantis ikiteisminio tyrimo

nutraukimą kelių nusikalstamų veikų padarymo atveju. Kadangi minėtos normos numato tik konkrečias taisykles, taikytinas daugeto atvejais, apibrėžti nusikalstamų veikų daugeto sąvoką įstatymų leidėjas palieka baudžiamosios teisės mokslo doktrinai bei teismų praktikai.

Tiesa, kai kurios valstybės pasirinko kiek kitokį šio klausimo reglamentavimo kelią ir savo baudžiamuosiuose įstatymuose numatė nusikalstamų veikų daugeto sąvoką. Pavyzdžiui, Prancūzija (BK 132–2 str.) [I.4], Japonija (BK 45 str.) [I.5], Rusija (BK 17 str. 1 d.) [I.6], Kazachstanas (BK 12 str. 1 d.) [I.7]. Iš esmės doktrinoje ir teismų praktikoje nusikalstamų veikų daugeto sąvokos klausimas yra gana plačiai aptartas ir, skirtingai nei daugeto formų klausimu, egzistuoja šioks toks bendras sutarimas, kas laikytina nusikalstamų veikų daugetu. Dėl šios priežasties sunku būtų sakyti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas BK nenumatydamas nusikalstamų veikų daugeto sąvokos labai apsunkino atsakomybę už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas reguliuojančių normų taikymą.

Kaip jau minėta, nusikalstamų veikų daugetas yra tokia situacija, kai asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų. Remiantis BK 10 str., nusikalstamos veikos yra skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, todėl doktrinoje išskiriamos kelios nusikalstamų veikų daugeto rūšys: 1) nusikaltimų daugetas, 2) baudžiamųjų nusižengimų daugetas, 3) nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų daugetas [II.7, p. 123]. Atkreiptinas dėmesys, jog nusikalstamos veikos gali būti tiek baigtos, tiek nutrūkusios rengimosi ar pasikėsinimo stadijose, taip pat veikos gali būti padarytos bendrininkaujant, o asmuo, padaręs kelias nusikalstamas veikas, kiekvienoje veikoje gali atlikti skirtingus vaidmenis.

Vis dėlto, vien kelių nusikalstamų veikų padarymas dar nėra nusikalstamų veikų daugetas. Dabartinėje baudžiamosios teisės doktrinoje pažymima, jog kalbant apie daugetą turimos omenyje tik tos veikos, dėl kurių sprendžiamas jas padariusio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimas, t.y. tokios veikos, kurios yra padarytos iki priimtant apkaltinamąjį nuosprendį jas padariusio asmens atžvilgiu. Tai reiškia, jog daugetas apima tokias situacijas kada:

- 1) atliekamas tyrimas arba teismas nagrinėja bylą dėl kelių padarytų nusikalstamų veikų, ir nėra juridinių kliūčių dėl kiekvienos iš jų traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn;
- 2) tiriama teisme byla ir teisme kaltinimas pateiktas dėl bent vienos nusikalstamos veikos, tačiau byloje yra teismo nuosprendis dėl kitos ar kitų nusikalstamų veikų, ir visos veikos padarytos iki priimant pirmąjį nuosprendį [II.7, p. 123].

Atvejais, kai asmuo padaro naują nusikalstamą veiką po to, kai buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už kitą veiką, priskirtini kitam baudžiamosios teisės institutui. Toks nusikalstamo veikų daugeto supratimas buvo ne visada, kadangi anksčiau tokios situacijos buvo analizuojamos kaip daugeto dalis, tačiau apie tai plačiau aptariama kitame šio darbo skyriuje.

Įstatymo leidėjas numato nemažai atvejų, kada baudžiamasis persekiojimas yra negalimas, todėl daugėtui priskirti ir tuos atvejus, kai, pavyzdžiui, dėl kelių padarytų nusikaltimų yra suėję apkaltinamųjų nuosprendžių priėmimo senaties terminai, būtų pernelyg platu. Per daug išplėtus nusikalstamų veikų daugeto ribas kiltų pavojus netinkamai pritaikyti baudžiamuosius įstatymus ir per daug sugriežtinti asmens baudžiamąją atsakomybę, todėl iš daugeto sąvokos eliminuojamos tos veikos, kurios dėl baudžiamojo persekiojimo negalimumo nesukelia juridinių pasekmių. Skiriami du atvejai, kada baudžiamasis persekiojimas yra negalimas:

- 1) dėl padarytų veikų yra išnykusios juridinės pasekmės;
- 2) yra baudžiamųjų procesinių kliūčių baudžiamajam persekiojimui [II.1, p 313].

Pirmuoju atveju dėl padarytos vienos ar kelių veikų yra suėjusi BK 95 straipsnyje numatyta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, remiantis BK 6 skyriumi bei 93 straipsniu asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės arba esant amnestijai. Turint situaciją, kai asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, naujos nusikalstamos veikos padarymas nėra siejamas su anksčiau padaryta veika. Vienintelė išimtis yra tie atvejai, kai asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas pagal laidavimą (BK 40 str.) ar nukentėjusiajam susitaikius su kaltininku (BK 38 str.). BK reikalauja, kad atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės šiais atvejais toks asmuo laikytųsi tam tikrų sąlygų, o jų nesilaikymas gali lemti panaikinimą sprendimo dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.

Antruoju atveju baudžiamasis persekiojimas negalimas tais atvejais, kai, pavyzdžiui, BK numato, kad baudžiamasis persekiojimas gali būti pradėtas tik esant nukentėjusio asmens skundai, jo teisėto atstovo pareiškimui ar prokuroro reikalavimui (tai nusikalstamos veikos asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bei nusikalstamos veikos asmens garbei ir orumui (BK 149 str. 5 d, 150 str. 5 d., 151 str. 3 d., 152 str. 2 d., 154 str. 3 d., 155 str. 3 d). Procesines kliūtis baudžiamajam persekiojimui vykdyti įstatymų leidėjas numato BPK 3 str. 1 d. ir 212 str. 1d. Taip pat procesine kliūtimi baudžiamajam persekiojimui gali būti prokuroro nutarimas, surašytas remiantis BPK 213 str., kuriuo, siekiant proceso greitumo dėl sunkių ar labai sunkių nusikalstamų veikų, iš asmens padaryto nusikalstamų veikų daugeto galima pašalinti baudžiamuosius nusižengimus ar nesunkius nusikaltimus nutraukiant ikiteisminį tyrimą dėl jų.

Iš esmės šių dviejų atvejų, kada negalimas baudžiamasis persekiojimas, išskyrimas didelės reikšmės neturi, nes remiantis BPK 3 str. 1 d. ir 212 str. 1 d., numatančiomis aplinkybėmis, kurioms esant baudžiamasis procesas yra negalimas, juridinių pasekmių išnykimas automatiškai lemia ir baudžiamųjų procesinių kliūčių atsiradimą.

Minėtų dviejų sąlygų buvimas lemia tai, jog iš nusikalstamų veikų daugeto eliminuojamos tos veikos, kurios asmens atsakomybei įtakos nebeturi. Taigi, apibendrinant galima pasakyti, jog **nusikalstamų veikų daugetas** – tai tokia situacija, kai asmuo padaro dvi ar daugiau pavojingų visuomenei veikų, kurios atitinka dviejų ar daugiau savarankiškų nusikalstamų veikų sudėčių požymius ir dėl jų nėra išnykusios juridinės pasekmės bei nėra procesinių kliūčių baudžiamajam persekiojimui [II.6, p 37] Būtina pažymėti, jog, kaip minėta, asmuo nusikalstamas veikas padaro iki tada, kai jo atžvilgiu priimamas apkaltinamasis nuosprendis. Kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai dar patikslina, jog daugetas yra tada, kai juridinės pasekmės nėra išnykusios už bent dvi asmens padarytas veikas [II.4, p. 41]. Be to, būtina pažymėti, jog atsižvelgiant į BK 1 str. 1 d. numatomą BK paskirtį, nusikalstamos veikos yra tokios veikos, kurios pavojingos ne tik visuomenei, bet ir jos atskiram nariui nepriklausomai nuo jo pilietybės, taip pat ir valstybei.

Šio baudžiamosios teisės instituto paskirtis yra – atspindėti tam tikrą visuomenėje egzistuojančią nusikalstamos veiklos formą, kuri pasireiškia ne vienos nusikalstamos veikos padarymu [II.6, p 37]. Be to, šis institutas nagrinėja ir dėl kelių asmens padarytų nusikalstamų veikų atsirandančias juridines pasekmes [II.1, p 313]. Šis institutas turi didelę reikšmę individualizuojant bausmę, kadangi nusikalstamoms veikoms sudarant daugetą, kyla būtinybė taikyti specifines bausmių skyrimo taisykles, kadangi būtina suderinti visas pasekmes, kurios kyla už atskirų nusikalstamų veikų padarymą.

Praktikoje dažnai pasitaiko situacijų, kai darydamas nusikalstamą veiką asmuo padaro ir kitokios rūšies teisės pažeidimą, dažniausiai administracinį teisės pažeidimą. Todėl kai kurie doktrinos šaltiniai išskiria tokią teisei priešingų veikų daugeto situaciją, kai yra nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų daugetas [II.7, p. 123].

Be abejo, toks išskyrimas yra galimas, tačiau ne visais atvejais yra pagrįstas galiojančiais teisės aktais bei teismų praktika. Asmuo gali skirtingais laiko momentais, siekdamas skirtingų tikslų padaryti savarankišką administracinį teisės pažeidimą bei atskirą nusikalstamą veiką. Tokiu atveju toks asmuo atskirai atsakys už padarytą administracinį teisės pažeidimą ir už nusikalstamą veiką. Tačiau išskirti nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų daugetą tais atvejais, kai asmuo turėdamas vieningą sumanymą ir siekdamas vieno tikslo padaro administracinį teisės pažeidimą ir nusikalstamą veiką yra nepagrįsta ir prieštarauja *non bis in idem* principui. Taip pat šiam principui prieštarautų priskyrimas prie teisės pažeidimų daugeto ir tokių atvejų, kai viena asmens padaryta veika atitinka nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo požymius.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) 2004-06-18 nutartyje nagrinėdamas draudimo asmenį du kartus persekioti ar bausti už tą patį teisės pažeidimą (nusikalstamą) problematiką pažymėjo, jog administracinė atsakomybė, tais atvejais, kai yra administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos

veikos požymių, taikoma fakultatyviai, t.y. kai nustatoma, jog visgi nėra padaryta nusikalstama veika [III.1]. Tokiu atveju susiduriama su persekiojimo tąsa ir nutraukus baudžiamąjį procesą reikia atskirai spręsti klausimą dėl nuobaudos skyrimą už padarytą administracinį teisės pažeidimą. Jeigu asmens padarytas pažeidimas jam užtraukia baudžiamąją atsakomybę, remiantis Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 str. 2 dalimi, administracinė atsakomybė neatsiranda [I.2].

Atsižvelgiant į tai, jog apie daugetą galima kalbėti esant trimis sąlygoms (kelių veikų padarymas, neišnykusios juridinės pasekmės bei nėra procesinių kliūčių persekiojimui), darytina išvada, jog nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų daugetas gali egzistuoti vieninteliu atveju - kai asmuo skirtingais laiko momentais, siekdamas skirtingų tikslų padaro savarankišką administracinį teisės pažeidimą bei atskirą nusikalstamą veiką. Kitais atvejais taikoma tik baudžiamoji atsakomybė.

Tačiau egzistuoja tam tikra problema dėl to, jog dėl netinkamų įstatymų formuluočių susidaro tokios situacijos, kai esant nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo pagrindinių sudėties požymių tapatumui valstybinės institucijos paskiria administracinę nuobaudą pažeisdamos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 str. 2 d. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje 2K - 322/2003 LAT nagrinėjo S.N. kasacinį skundą dėl Šiaulių miesto apylinkės teismo 2001 m. gruodžio 5 d. nuosprendžio ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 19 d. nutarties. *2001 12 05 Šiaulių miesto apylinkės teismo nuosprendžiu S.N. buvo nuteistas pagal BK 141 str. 2 d. už tai, kad jis, dirbdamas UAB "Stiklita" Šiaulių filialo direktoriumi ir būdamas įgaliotu asmeniu, atsakingu už darbuotojų saugų darbą vadovaujamoje įstaigoje, 1998 06 27 darbo objekte, organizuodamas stiklo lakštų perkrovimo iš dėžių darbus UAB "Stiklita" Šiaulių filialo teritorijoje, pažeidė LR Žmonių saugos darbe įstatymo ir kitų saugos darbe teisės aktų reikalavimus, nes neinstruktavo darbą atlikusių dirbančiųjų V.G., A.B., V.L., B.M. darbo vietoje darbo saugumo klausimais; neužtikrino, kad darbuotojai darbus vykdytų pagal saugos darbe norminių aktų reikalavimus, vykdant stiklo perkrovimo darbus buvo naudojamas techniškai netvarkingas autokrautuvas, vairuojamas V.L., neturinčio dokumento, suteikiančio teisę jį vairuoti, ir palikęs be priežiūros autokrautuva su veikiančiu varikliu, esant pakeltam kroviniui autokrautuvo mechanizmo šakiniam griebtuvui, stiklo perkrovimo darbus vykdant rankiniu būdu ne specialioje tam skirtoje aikštelėje, dėl ko darbininkui B.M. perkraunant stiklo lakštus iš pakeltų dėžių, buvusių ant autokrautuvo griebtuvo, į greta buvusios automašinos kėbulą, ant griebtuvo buvusi atvira dėžė su stiklo lakštais, praradusi stabilią pusiausvyrą, pasviro nesaugiu kampu ir virto į automobilio kėbulo pusę, stiklo lakštais mirtinai sužalodama B.M. S.N. nurodė, kad už šį nelaimingą atsitikimą darbe jis jau buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn ir 1998 m. liepos 28 d. pagal ATPK 41 str. jam buvo paskirta*

administracinė nuobauda – 700 Lt bauda ir ši nuobauda nebuvo panaikinta, todėl negalima pažeidžiant teisingumo principo už tą patį nelaimingą atsitikimą darbe bausti 2 kartus [III.2].

Nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą LAT pažymėjo, jog Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalis, kaip ir Lietuvos Respublikos Konstitucija ar įstatymai, nedraudžia dvigubos teisinės atsakomybės apskritai, tačiau draudžia du kartus bausti už tą patį teisės pažeidimą. Taip pat Teismas atkreipė dėmesį į tai, „kad veikai, dėl kurios draudžiamas dvigubas baudimas įvardyti Konvencija vartoja platesnį terminą negu Lietuvos įstatymai. Ji vartoja „teisės pažeidimo“ (offence - angl.), dėl kurio baudžiama, terminą. Šis terminas atitinka Lietuvos teisėje vartojamus administracinio teisės pažeidimo ir nusikaltimo (nusikalstamos veikos - pagal 2000 m. BK) terminus“ [III.2]. LAT priimdamas sprendimą minėtoje byloje rėmėsi Europos žmogaus teisių teismo sprendimais byloje France Fischer prieš Austriją byla (2001 08 29) ir Sailer prieš Austriją (2002 09 06). Šiuose sprendimuose Europos žmogaus teisių teismas konstatavo, jog kai Teismas jau po priimto sprendimo dėl asmens nubaudimo už vienos rūšies teisės pažeidimą priima sprendimą dėl nubaudimo už kitos rūšies teisės pažeidimą, padarytą ta pačia veika, jis turi atkreipti dėmesį į tai, ar esminiai pažeidimų požymiai nėra tapatūs. Tuo atveju, kai požymiai yra tapatūs, bet koks paskesnis baudimas būtų negalimas, nes prieštarautų *non bis in idem* principui. Vadovaudamasis šia nuostata ir atsižvelgdamas į tai, jog sprendimo priėmimo metu paskirta administracinė nuobauda nebuvo panaikinta, LAT priėmė sprendimą panaikinti Šiaulių miesto apylinkės teismo 2001 m. gruodžio 5 d. nuosprendį ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 19 d. nutartį dėl S.N. nuteisimo pagal BK 141 str. 2 d. ir bylą nutraukti.

Nusikalstamų veikų daugetui šis sprendimas reikšmingas tuo, jog paskyrus nuobaudą dėl administracinio teisės pažeidimo, išnyksta baudžiamosios juridinės pasekmės dėl tos nusikalstamos veikos, kurios požymiai sutampa su minėtu administraciniu teisės pažeidimu, ir ši veika negali būti priskiriama nusikalstamų veikų daugetui. BK 63 str. kalba tik apie nusikalstamas veikas, todėl skiriant bausmę į tokias veikas, už kurias gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, bet jau yra paskirta administracinė nuobauda, atsižvelgti teismai negali. Tokia situacija išlieka kol galioja paskirta nuobauda, tad esant tokiai padėčiai, būtina kuo skubiau panaikinti paskirtą nuobaudą ir asmens padarytą nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal atitinkamą BK straipsnį.

Įstatymų leidėjas, siekdamas taupyti valstybės lėšas bei asmenų ir teismų laiką, turėtų numatyti BPK atitinkamą procedūrą, kuri leistų baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui panaikinti administracinę nuobaudą, kai ši užkerta kelią baudžiamajai atsakomybei. Be abejo, tais atvejais, kai klausimas dėl asmeniui paskirtos nuobaudos yra nagrinėtas per kelias instancijas, galėtų susidaryti situacija, kada apylinkės teismas turėtų panaikinti administracinių teismo sprendimus. Dėl šios

priežasties tikslingiausia būtų BPK numatyti tokią procedūrą, kuri leistų baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui panaikinti ne bet kokią administracinę nuobaudą, o tik tokią kuri nebuvo skirta teismo sprendimu.

II. Nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų rūšys

Iš jau minėtų pavyzdžių matyti, jog veikos, sudarančios daugeta, gali sudaryti įvairius tarpusavio derinius ir gali būti teisine prasme skirtingai susijusios. Šie ryšiai ir sąsajos parodo tiek pačių nusikalstamų veikų, tiek jas padariusių asmenų pavojingumą, tad dėl jų gali atsirasti skirtingos teisinės pasekmės. Todėl baudžiamojoje teisėje išskiriamos skirtingos nusikalstamų veikų daugeto formos. [II.1, p. 314]. Daugeto formų išskyrimas neturi didelės reikšmės nusikalstamų veikų kvalifikavimui, kadangi jam svarbus tik pats daugeto kaip reiškinio buvimo nustatymas, vis dėlto, daugeto formos atlieka didelį vaidmenį bausmės skyrimo procese, kadangi jos lemia tam tikrų bausmės skyrimo taisyklių taikymą [II.7, p. 124].

Galimi keli nusikalstamų veikų daugeto formų įtvirtinimo variantai: formų išskyrimas doktrinoje arba jų įtvirtinimas įstatyminiame lygmenyje. Lietuvoje įstatymų leidėjas, kaip ir nusikalstamų veikų daugeto sąvokos atveju, BK neapibrėžia daugeto formų, nepateikia išsamaus jų sąrašo. Vis dėlto BK 63 str. 5 d. 1 p., numatant, kuriais atvejais taikomas bausmių apėmimas, minimas idealiosios sutapties terminas. Dėl tokio lakoniškumo, įstatymų leidėjas susilaukė nemažai kritikos tiek iš baudžiamosios teisės mokslininkų [II.], tiek iš BK taikančių pareigūnų. Kritikai nurodo, jog tinkamiausias būdas išspręsti nusikalstamų veikų daugeto formų apibrėžimo problemą yra įtvirtinant jas įstatyminiu lygiu. Šiuo metu Lietuvoje situacija yra tokia, jog asmuo, analizuojantis BK, turi pats išskirti, kokios nusikalstamų veikų daugeto formos atsispindi baudžiamajame įstatyme, o jų sąvokų yra priverstas ieškotis baudžiamosios teisės doktrinoje [II., p. 41]. Tačiau problema yra ta, kad doktrina nėra vieninga šiuo klausimu ir išskirti, kokios yra nusikalstamų veikų daugeto formos yra ganėtinai sunku. Įtvirtinant jas BK būtų palengvintas baudžiamojo įstatymo taikymas, būtų įvesta aiškumo, o doktrinoje sukūrus naujas, priimtinesnes teorijas, būtų galima baudžiamąjį įstatymą pataisyti.

Kai kurios užsienio valstybės nusikalstamų veikų daugeto formas apibrėžia įstatyminiame lygmenyje: Rusijos Federacija (BK 17 str. 1 d., 2 d.) [I.6], Kazachstanas (BK 12 str. 1 d., 2 d.) [I.7] ir Japonija (BK 45, 47, 54 ir 56 str.) [I.5].

Daugeto formų išskyrimą nulemia pati nusikalstamų veikų daugeto samprata [II.1, p. 314]. Todėl turint omenyje tai, kad daugeto samprata vis dar yra diskusijų objektas ir šiuo klausimu egzistuoja

nemažai skirtingų nuomonių, nestebina tai, jog doktrinoje siūloma nemažai skirtingų teorijų, siekiančių išskirti įvairias nusikalstamų veikų daugeto formas.

1. Pagrindinės nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų rūšys daugeto teorijose

Kaip jau minėta, baudžiamosios teisės moksle nusikalstamų veikų daugeto formų klausimas nėra iki galo išspręstas. Įvairūs mokslininkai skiria ne vienodą formų skaičių, be to, tos pačios formos dažnai ir apibrėžiamos skirtingai. Tokią padėtį lemia ne tik mokslininkų pasirenkamas nusikalstamų veikų daugeto sampratos apibrėžimas, bet ir įstatymų įvairovė, teismų praktika. Be to, įtakos turi tam tikrų teisės principų bei jų aiškinimo raida. Pagal tai, kiek vienoje ar kitoje sistemoje išskiriama nusikalstamų veikų daugeto formų, jas galima skirstyti į dvinares, trinaras ar net keturnares sistemas [II.6, p. 44].

Tradicškai paplitusi yra trinarė nusikalstamų veikų daugeto formų sistema, kurioje išskiriamos tokios daugeto formos: **sutaptis**, **pakartotinumai** ir **recidyvas** [II.6, p. 45]. Pasak šios sistemos autorių, nusikalstamų veikų daugetas ir jo formos turi atspindėti visas asmens padarytas nusikalstamas veikas ir jų tarpusavio derinius, neatsižvelgiant į tai, ar jis buvo už jas nuteistas ar ne, jeigu tik nėra pasibaigę asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn terminai bei teistumas [II.6, p. 45].

Trinarėje sistemoje **sutaptis** apibrėžiama kaip situacija, kai asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, kvalifikuojamų atskirai, ir nė už vieną iš jų anksčiau nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn [II.6, p. 45]. Sutapties atveju asmens padaromos nusikalstamos veikos nors ir gali būti panašios bei tarpusavyje glaudžiai susijusios, tačiau jos yra atskiros ir įstatymų leidėjas nenumato jų kaip vieningos veikos [II.6, p. 45]. Skiriamos dvi sutapties rūšys: idealioji ir realioji.

Idealioji sutaptis yra tokia sutapties rūšis, kai viena veika asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtingose BK normose. Idealiosios sutapties atveju asmens padarytos veikos visiškai iki galo neapima jokia pavienė norma, todėl norint tinkamai juridiskai įvertinti asmens padarytus veiksmus, būtina pasitelkti bent dvi BK specialiosios dalies normas [II.6, p. 46]. Kadangi asmuo kelias baudžiamosios teisės specialiosios dalies normas pažeidžia darydamas vientisą veiką, ši veika, pasitelkiant analizės ir sintezės metodus, mintyse yra išskaidoma į atskiras nusikalstamas veikas. Apie atskirų nusikalstamų veikų buvimą kalbama tik numanant, jog jos buvo daromos. Dėl tos priežasties, jog atskirų nusikalstamų veikų išskyrimas iš vieno veiksmo yra mąstymo rezultatas, ši sutapties rūšis ir yra vadinama „idealiąja“ [II.6, p. 46]. Be to požymio, kad vienas elgesys sukelia skirtingas pasekmes, kai kurie autoriai nurodo, jog idealiąją sutaptį taip pat apibūdina ir padarytų veiksmų vienalaikiškumas. Tačiau šis požymis dažnai yra atmetamas, kadangi idealiosios sutapties

atveju veiksmai dažnai būna pradedami ir baigiami ne tuo pat metu, o juos į idealią sutaptį apjungia jų atlikimo nuoseklumas [II.6, p 46].

Idealiosios sutapties atveju asmens psichinis santykis su atlikto veiksmo keliais galimais padariniais gali būti skirtingas: vienų padarinių asmuo gali siekti, o kiti gali atsirasti dėl neatsargumo [II.6, p. 46-47].

Realioji sutaptis tai tokia sutapties rūšis, kai asmuo įvairiais savarankiškais veiksmais padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtingose BK specialiosios dalies normose [II.6, p. 50]. Šios nusikalstamos veikos dažniausiai padaromos skirtingu laiku. Išimtis galėtų būti tie atvejai, kai vieną veiką sudaro keli veiksmai ir vienas jų yra atliekamas kartu su kita nusikalstama veika [II.6, p. 52-53]. Į realią sutaptį patenka ne tik tos veikos, kurios yra baigtos, bet ir tos, kurios nutrūksta rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje. Taip pat galima realioji sutaptis nusikalstamų veikų padarytų vieno asmens ir nusikalstamų veikų padarytų esant bendrininkavimui [II.6 p. 53]. Paprastai ši sutapties rūšis yra vertinama kaip pavojingesnė visuomenei, kadangi ji parodo, jog nesigailėdamas asmuo kartoja nusikalstamą elgesį. Atkreiptinas dėmesys, jog realiosios sutapties atvejais nusikalstamų veikų sudėty, skirtingai nei idealiosios sutapties atveju, gali būti ir tos pačios [II.6 p 51].

Tradicinėje trinarėje sistemoje taip pat išskiriamos dar dvi daugeto formos: **pakartotinum** ir **recidyvas**. Pakartotinum, bendriausia prasme, atspindi visus galimus atvejus, kai asmuo viena po kitos padaro dvi ar daugiau savarankiškų nusikalstamų veikų, dėl kurių nėra išnykusios juridinės pasekmės [II.6, p. 55]. Skiriamos dvi pakartotinum rūšys: *bendrasis pakartotinum* ir *specialusis pakartotinum*. Bendrojo pakartotinum atveju nusikalstamos veikos gali būti tapačios, vienaarūšės ar įvairiarūšės, kai tuo tarpu specialusis pakartotinum apima tik tuos atvejus, kai asmuo padaro kelias juridiskai tapačias nusikalstamas veikas, arba įstatymo numatytais atvejais, kai asmuo padaro kelias vienaarūšės nusikalstamas veikas [II.6, p. 55]. Taigi, bendrojo pakartotinum sąvoka savyje talpina ir specialųjį pakartotinumą, tačiau ne visais atvejais bendrasis pakartotinum yra ir specialusis pakartotinum. Recidyvas iš esmės išskiriamas kaip pakartotinumi subordinuota sąvoka, kuri gali būti suvokiama kaip pakartotinum dalis. Taip yra todėl, kad pakartotinum apima apskritai visus asmens pakartotas nusikalstamas veikas neatsižvelgiant į tai, ar asmuo yra teistas dėl jų, kai tuo tarpu recidyvu laikomi specifiniai atvejai, kai po jo atžvilgiu priimto apkaltinamojo nuosprendžio asmuo kartoja nusikalstamas veikas [II.6, p. 55]. Kaip ir pakartotinum atveju, skiriamos dvi recidyvo rūšys: *bendrasis recidyvas* ir *specialusis recidyvas*. Bendrasis recidyvas reiškia nusikalstamų veikų kartojimą po priimto apkaltinamojo nuosprendžio apskritai, tačiau jei asmuo kartoja juridiskai tapačią nusikalstamą veiką arba, įstatymų numatytais atvejais, vienaarūšę nusikalstamą veiką, kalbama apie specialųjį recidyvą [II.6, p. 55].

Tokios trinarės sistemos laikytasi Lietuvoje galiojant 1961 m. BK. Šiame BK apie nusikalstamų veikų daugetą, o tiksliau sutaptį, kalbama 42 straipsnyje. Pakartotinumai ir recidyvas buvo numatyti kaip požymiai, turintys reikšmės nusikalstamų kvalifikavimui, daugiau kaip trečdalyje senojo BK specialiosios dalies straipsnių. Šie požymiai būdavo aprašomi gana skirtingai ir dažnai dviprasmiškai, vartojant tuos pačius terminus tiek pakartotinumui, tiek recidyvui aprašyti, todėl aiškumo dėlei pakartotinumą ir recidyvą aprašantys terminai doktrinoje buvo klasifikuojami pagal jų paskirtį: 1) tik recidyvui aprašyti, 2) tik pakartotinumui aprašyti, 3) universalūs [II.6, p. 56-58].

Dauguma baudžiamosios teisės mokslininkų neginčijamai pripažino ir pripažįsta sutaptį (idealiąją ir realiąją) kaip vieną iš daugeto formų, tačiau dėl likusių daugeto formų iki šiol diskutuojama. Kitose nusikalstamų veikų daugeto formų teorijose siūloma pakartotinumą ir recidyvą laikyti savarankiškoms ir viena nuo kitos atsietomis daugeto rūšimis ir jas apjungti po viena sąvoka „**kartojimas**“. [II.6, p. 54]. Kita vertus, daugumoje Vakarų Europos valstybių doktrinoje pakartotinumai yra rečiau vartojama sąvoka, o kaip nusikalstamų veikų daugeto formos skiriamos tik sutaptis ir recidyvas [II.1, p. 328-334; II.5, p. 593-594, 596-597].

Dar kiti baudžiamosios teisės mokslininkai prie sutapties, recidyvo, pakartotinumai skiria ir **nevienkartiškumą** kaip savarankišką nusikalstamų veikų daugeto formą [II.6, p. 45]. Tai analogiškos nusikalstamos veikos, už kurią asmuo dar nėra teistas, padarymas ne mažiau kaip du kartus, jeigu nėra suėję patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminai [II.6, p. 61].

Dauguma paminėtų teorijų nežymiai modifikuoja tradicinę trinarę sistemą ir iš esmės remiasi jos terminija bei jau egzistuojančiais apibrėžimais. Tačiau vėlesni autoriai atkreipia dėmesį į įvairius tokio skirstymo trūkumus. Visų pirma, daugeto formų požymiai labai painūs ir todėl ganėtinai sunku atskirti formas bei jų rūšis nuo kitų formų bei jų rūšių. Taip pat abejotinas ir recidyvo kaip daugeto formos išskyrimas. Be to, trinarė teorija prarado praktinę reikšmę dabartiniame Lietuvos BK nebelikus pakartotinumai sąvokos.

Kita nusikalstamų veikų daugeto formų teorija siūlo skirti tik dvi nusikalstamų veikų daugeto formas: sutaptį (idealiąją ir realiąją) ir vienaarūšių nusikalstamų veikų pakartotinumą. Ši teorija surado šalininkų Lietuvoje dar galiojant 1961 m., tačiau jau gerokai atnaujintam, BK [II.1, p. 314-315]. Pasak šios teorijos autorių, kiekviena asmens padaryta veika nusikalstamų veikų daugete turi atitikti tam tikrą BK specialiosios dalies straipsnį ar jo dalį, todėl skirtingos tik minėtos dvi nusikalstamų veikų daugeto formos [II.1, p. 315]. Tapataus pakartotinumai kaip pakartotinumai rūšies atsisakyta dėl tos priežasties, jog tais atvejais, kai asmuo viena po kitos padaro kelias juridiskai tapačias nusikalstamas veikas, jo padarytos veikos kvalifikuotinos kaip viena nusikalstama veika, turinti kvalifikuojantį požymį. Pirmoji nusikalstama veika laikytina sąlyga, kad kitas tapačias veikas būtų galima kvalifikuoti kaip padarytas

pakartotinai, tačiau asmuo už tą pirmąją veiką papildomai neatsako [II.1, p. 329]. Analogiška šios teorijos pozicija ir recidyvo atžvilgiu. Recidyvas negali būti laikomas kaip daugeto forma, kadangi tai daugiau baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė arba tam tikrais, įstatymo numatytais atvejais, galimybė asmens nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal kvalifikuotą sudėtį, kadangi asmuo jau anksčiau buvo nuteistas kriminaline bausme [II.1, p. 315].

Egzistuoja ir šiek tiek radikalesnė teorija, skirianti tokias dvi nusikalstamų veikų daugeto formas: sutaptį ir pakartotinumą. Ši teorija taip pat siūlo atsisakyti recidyvo kaip nusikalstamų veikų daugeto formos, be to siūloma keisti plačiai baudžiamojoje teisėje vartojamus terminus. Šie siūlymai visų pirma grindžiami tuo, jog tradicinėje trinarėje daugeto formų sistemoje tiek pakartotinumas, tiek recidyvas iš esmės atkartoja vienas kitą [II., p. 43]. Pirmasis šio teiginio argumentas yra tas, jog vien jau pagal savo pavadinimą recidyvas reiškia pasikartojimą, grįžimą prie nusikalstamo elgesio (lot. *recidivus*). Kitas argumentas būtų tas, jog net ir tada, kai asmuo padaro nusikalstamą veiką po to, kai jo atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis, jis visvien yra teisiamas už vieną nusikalstamą veiką, todėl išvengti nusikalstamų veikų daugumą šiuo atveju yra sunku [II., p. 43-44]. Šioje teorijoje recidyvas paliekamas tik kaip asmenybę apibūdinantis kriterijus, nulemiantis galimybę skirti griežtesnę bausmę ar taikyti tam tikrus suvaržymus [II., p. 44].

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog visos situacijos, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo padaro mažiausiai dar vieną nusikalstamą veiką, iš esmės taip pat yra nusikalstamo elgesio pasikartojimas. Dėl šios priežasties tradiciškai išskiriama *realioji sutaptis* iš tiesų turėtų būti analizuojama kaip **pakartotinumas**, skiriant bendrąjį ir specialųjį pakartotinumą [II., p. 43]. Pagal šią teoriją, taisytiną ir idealiosios sutapties terminą. Pažodinis termino *idealioji sutaptis* aiškinimas veda prie klaidinančio jo supratimo – *tobulas sutapimas*. Tuo tarpu šiuo terminu iš tiesų siekiama apibūdinti situaciją, kai asmuo vienu veiksmu padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, t.y. siekiama apibūdinti tam tikrą vieno veiksmo ir kelių nusikalstamų veikų sutapimą, tad tiksliausia tokias situacijas būtų vadinti **sutaptimi** [II.4, p. 42].

Šie siūlymai iš dalies yra verti dėmesio ir pagrįsti. Visų pirma, nėra būtina išskirti daug skirtingų daugeto formų, kurių atribojimas viena nuo kitos būtų labai sudėtingas, o formų požymiai kartotųsi, kaip daroma kai kurių kitų teorijų autorių. Taip pat svarbu, kad terminų pavadinimai atspindėtų tikrąją formų esmę ir būtų nedviprasmiški. Todėl nusikalstamų veikų daugeto formų skirstymas į **sutaptį** ir **pakartotinumą** yra priimtinausias dėl savo paprastumo ir logiškumo bei dėl terminų aiškumo. Tiesa, *idealiosios sutapties* terminas nėra visiškai klaidinantis, kadangi Lietuvių kalbos žodynas pateikia ir kitą žodžio *idealus* reikšmę – *idėjinis*. Dėl šios priežasties *idealiosios sutapties* terminas nėra visiškai netikslus, kadangi jis, kaip jau minėta, atspindi tam tikrą mąstomosios veiklos rezultatą. Vis dėlto,

sutiktina, jog vietoje *idealiosios sutapties* vartojant terminą *sutaptis*, būtų užkertamas kelias galimiems neaiškumams.

2. Daugeto formos ir rūšys dabartinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje

Kaip jau minėta, dabartinis Lietuvos Respublikos BK *expresis libris* numato tik idealią sutaptį, tačiau doktrina išskiria, jog nusikalstamų veikų daugetas gali įgyti ir kitą – realiosios sutapties (pakartotinumą) – formą [II.7, p. 124, 144].

Atkreiptinas dėmesys, jog idealioji ir realioji sutaptis tradiciškai buvo laikomos vienos daugeto formos, t.y. sutapties, rūšimis, tačiau atsižvelgiant į tai, jog galiojančiame BK nusikalstamų veikų daugetas gali įgyti tik dvi teisiškai reikšmingas formas, daugeto skirstymas į formas ir rūšis nebetenka prasmės, tad idealioji ir realioji sutaptis laikytinos daugeto formomis. Taigi, nors šių formų esmė perteikta kalbant apie jas kaip sutapties rūšis, idealią sutaptį ir pakartotinumą būtina apžvelgti detaliau.

Kaip jau minėta, idealioji sutaptis apibūdina tuos atvejus, kai asmuo viena veika padaro mažiausiai dvi nusikalstamas veikas, kurių požymiai numatomi skirtingose BK normose. Kai kurie autoriai kvestionuoja, ar sakant, jog kelios nusikalstamos veikos yra padaromos viena veika ar veiksmu, iš tiesų teisingai apibūdinama ši daugeto forma [II.5]. Dažnai sutapties atveju ne visos nusikalstamos veikos yra padaromos tuo pačiu metu, tarp jų būna tam tikri laiko tarpai. Kaip pavyzdys pateikiama nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2005, kurioje du asmenys bendrininkaudami išlaužė automobilio dureles, pagrobė tam tikrą sumą pinigų bei įmonės antspaudą ir taip realizavo BK 178 str. 2 d., 187 str. 1 d. ir 302 str. 1 d. numatytų nusikalstamų veikų sudėčių požymius. Nors tarp atliktų veiksmų yra laiko tarpas, LAT nagrinėdamas bylą pasisakė, jog nusikalstamos veikos iš tiesų sudaro idealią nusikalstamų veikų sutaptį [III.3]. Dėl šios priežasties siūloma vietoj sąvokos „viena veika“ vartoti sąvoką „viena poelgiu“ [II.5, p. 26].

Lietuvių kalbos žodynas šioje situacijoje aiškumo neįveda, nes *veika* apibūdinama kaip *veikla*, *veikimas*, o *poelgis* – *pasielgimas* [II.3]. Tiesa, žodis „poelgis“ bendrinėje kalboje daugiau vartojamas kalbant apie žmonių veiksmus, tuo tarpu juridinių asmenų veiksmams apibūdinti dažniausiai vartojamas žodis „aktas“. BK vartojamas terminas *veika* yra universalus ir yra taikomas abiem asmenims. Jis apibūdina ne tik vieną veiksmą, bet ir visą veiklą. Nors pasakymas, jog „asmens veika padaromos kelios nusikalstamos veikos“ skamba keistokai, tačiau toks terminų vartojimas yra taisyklingas ir neįvestų sumaištis, kuri būtų neišvengiama vartojant terminą *poelgis*.

Minėtoje baudžiamojoje byloje LAT atskleidė ir kitus idealiosios sutapties požymius, kurių iki tol nebuvo nei teismų praktikoje, nei doktrinoje [II.7, p. 133]. Nutartyje nurodyta, jog sutaptis sudarančias

veikas jungia ir vieningas sumanymas bei tai, kad viena iš nusikalstamų veikų yra etapas nusikalstamam tikslui pasiekti [III.3].

Apibendrinant esančią teismų praktiką, idealią sutaptį galima dažniausiai išvelgti keturiais skirtingais atvejais [II.1, p. 324]:

- 1) kai daroma nusikalstama veika, kurioje yra du objektai;
- 2) kai asmuo, kėsindamasis padaryti žalą vienam objektui, padaro žalą kitam;
- 3) kai asmuo darydamas vieną nusikalstamą veiką yra kitos nusikalstamos veikos bendrininkas;
- 4) kai asmens padaryta veika praktiškai negali apimti visų daromos nusikalstamos veikos veiksmų.

Visų pirma, su idealią sutaptimi susiduriama, kai daroma nusikalstama veika, kurioje yra du objektai. Tokiais atvejais žalos padarymas antram objektui yra sudėtinis nusikalstamos veikos elementas. Tačiau pasitaiko situacijų, kada antrajam objektui padaroma tokio dydžio žala, kurios neapima minėtos nusikalstamos veikos sudėtis. Tokiais atvejais būtina atsiradusias pasekmes kvalifikuoti savarankiškai. LAT senato nutarime Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ nurodyta, jog BK 180 str. numatytoje veikoje, t.y. plėšime, panaudotas fizinis smurtas yra priemonė pagrobti svetimą turtą. Fizinio smurto padariniai gali būti fizinio skausmo sukėlimas, nežymus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas, tačiau jeigu plėšimo metu padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas, veika turi būti kvalifikuojama pagal atitinkamą BK 180 straipsnio dalį ir pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą [III.6]. Siekiant teisingai įvertinti, kada padarytos žalos neapima padarytos nusikalstamos veikos sudėtis, doktrina siūlo žiūrėti į pagrindinės ir šalutinės veikos sudėties sankcijas. Kai sankcija už šalutinę veiką yra didesnė, asmens veika kvalifikuotina kaip nusikalstamų veikų sutaptis [II.7, p. 139]. Tiesa, teismų praktikoje sutinkama šios taisyklės išimtis. LAT senatas pasisakė, jog išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atveju nukentėjusiojo turto sunaikinimas ar sugadinimas kvalifikuojamas papildomai pagal BK 187 str., nors sankcija už šią veiką yra mažesnė nei nusikalstamų veikų, numatytų BK 149 str. ar 150 str. [III.8].

Neretai idealioji sutaptis būna tada, kai asmuo, kėsindamasis padaryti žalą vienam objektui, padaro žalą kitam. LAT Senato nutarime Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nužudymo bylose“ pateikiama situacija: kai asmuo nesupranta savo veikos pavojingumo kito žmogaus gyvybei ir nenumato, kad dėl jo veikos bus atimta gyvybė, tačiau supranta ir numato, kad dėl jo veikos gali būti sutrikdyta kito žmogaus sveikata, ir taip veikdamas padaro sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį, tokia veika kvalifikuojama pagal BK 132 ir 135 ar 138 straipsniuose numatytų nusikaltimų idealią sutaptį, jeigu dėl žmogaus gyvybės atėmimo yra neatsargi kaltė [III.7].

Galimi atvejai, kai asmuo darydamas vieną nusikalstamą veiką yra kitos nusikalstamos veikos bendrininkas. Pavyzdžiui, siekdamas padėti kitam asmeniui padaryti sukčiavimą, asmuo suklastoja dokumentą. Tokiu atveju šio asmens veika bus kvalifikuojama kaip BK 24 str. 6 d. ir 182 str. atitinkamą dalį ir 300 str. atitinkamą dalį.

Taip pat susiduriama su atvejais, kai asmens padaryta veika praktiškai negali apimti visų daromos nusikalstamos veikos veiksmų. LAT senato nutarime Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ pažymima, jog tais atvejais, kai asmuo panaudoja neteisėtai įgytą ar laikomą svetimą mokėjimo instrumentą, kėsিনamasi į nuosavybę ir atsiranda padarinių, kurių nepima BK 214 straipsnio dispozicija, numatanti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą svetima mokėjimo priemone. Todėl svetimos banko kortelės panaudojimas didesnei nei 1 MGL dydžio finansinei operacijai inicijuoti ir šios operacijos realus atlikimas kvalifikuotinas pagal BK 214 ir 182 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptį, nes pasikėsinama apgaule užvaldyti ar užvaldomas svetimas turtas, kadangi asmuo, atlikdamas operacijas su sąskaitoje esančiomis pinigineis lėšomis, operacinei sistemai ir bankui save pateikia kaip asmenį, turintį teisę atlikti tokias operacijas, t. y. užvaldo turtą suklaidindamas elektroninę sistemą, taip pat ir banką [III.6].

Realią sutaptimi (pakartotinumą) laikomi tie atvejai, kai asmuo viena po kitos padaro savarankiškas nusikalstamas veikas iki priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Kita vertus, ne visos nusikalstamos veikos, padarytos iki priimant apkaltinamąjį nuosprendį, sudaro šią daugeto formą.

Baudžiamojoje byloje 2K-7-686/2006 R. A. nuteistas už tai, kad 2005 m. gruodžio 23 d. apie 17 val., Skuode, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, gyvenamojo namo kambaryje, iš keršto dėl tariamai pasisavinto televizoriaus, tyčia suduodamas kumščiu sėdinčiai ant lovos V. A. du kartus į kairinį smilkinį ir vieną kartą į kaktos sritį, padarė poodines kraujosrūvas, dėl ko nežymiai sutrikdė sveikatą, t. y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 140 straipsnio 1 dalyje. Taip pat jis nuteistas už tai, kad 2005 m. gruodžio 23 d. laikotarpiu nuo 17 val. iki 17 val. 30 min., Skuodo mieste, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, gyvenamojo namo kambaryje, tyčia, atvirai, matant V. A., pagrobė 729 Lt vertės V. A. ir A. L. priklausantį turtą: 50 Lt vertės mobiliojo ryšio telefoną „Nokia 3210“ ir 679 Lt vertės namų kino sistemą SANSUI, t. y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 178 straipsnio 1 dalyje. Taip pat jis nuteistas už tai, kad 2004 m. vasario mėnesį, apie 20 val., veikdamas bendrininkų grupe su R. N., Skuodo r., pro langą įsibrovė į V. B. priklausantį sodo namelį, t. y. patalpą, ir iš ten tyčia slapta pagrobė svetimo turto 697 Lt vertės, t. y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 178 straipsnio 2 dalyje.

Skuodo rajono apylinkės teismo 2006 m. kovo 27 d. apkaltinamuoju nuosprendžiu R. A. buvo nuteistas už tris nusikalstamas veikas, dvi iš kurių (numatytos BK 140 straipsnio 1 dalyje ir BK 178 straipsnio 1 dalyje) buvo padarytos po ankstesnio 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžio priėmimo, o

viena (numatyta BK 178 straipsnio 2 dalyje) - 2004 m. vasario mėnesį, t.y. iki 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžio priėmimo. [III.5]

Šioje byloje turime situaciją, kai asmuo padaro nusikalstamą veiką, už kurią jo atžvilgiu priimamas apkaltinamasis nuosprendis, o vėliau šis asmuo padaro dar kelias nusikalstamas veikas. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog šios veikos sudaro nusikalstamų veikų daugetą - pakartotinumą: tarp šių nusikalstamų veikų yra tam tikras laiko tarpas, visos jos yra savarankiškos, atitinka atskiras BK normas ir dėl šių veikų nėra išnykusios juridinės pasekmės. Tačiau iš tiesų pakartotinumą sudaro tik 2005 m. gruodžio 23 d. padarytos nusikalstamos veikos. Šioje situacijoje bausmė R.A. skiriama ne tik esant nusikalstamų veikų daugetui, bet ir esant nuosprendžių sutapčiai arba, kaip įvardina kai kurie autoriai, recidyvui [II.7].

Akivaizdu, jog asmuo, pakartotinai darantis nusikalstamas veikas, yra pavojingesnis, nes jis aiškiai išreiškia savo neigiamą požiūrį į visuomenę ir įstatymus, tačiau dar pavojingesniu laikytinas asmuo, kuris po to, kai jam paskiriamas nuosprendis valstybės vardu, ir toliau daro nusikalstamas veikas. Tokį požiūrį išreiškia ir įstatymų leidėjas dabartiniame BK įtvirtindamas nuostatą, jog skiriant bausmę, kai yra nuosprendžių sutaptis, maksimali laisvės atėmimo bausmė gali būti 25 metai, tuo tarpu skiriant bausmę nusikalstamų veikų daugeto atveju maksimali laisvės atėmimo bausmė gali būti 20 metų. Nuosprendžių sutapties atvejais taikomas BK 64 str., kuriame numatytos kitokios bausmės skyrimo taisyklės. Nagrinėdamas šią bylą LAT pažymėjo, jog skiriant bausmę, pirmiausiai išsprendžiamas nusikalstamų veikų daugeto klausimas, t.y. skiriama bausmė dėl kelių asmens padarytų nusikalstamų veikų, o tik po to paskiriama bausmė pagal nuosprendžių sutaptį [III.5].

Remiantis BK 64 str. 1 d. nuostatomis, įstatymų leidėjas ne pakartotinumu, o nuosprendžių sutaptimi laiko atvejus, kai: 1) nuteistasis, neatlikęs paskirtos bausmės, padaro naują nusikalstamą veiką; 2) asmuo, kuriam bausmės vykdymas atidėtas, padaro naują nusikalstamą veiką bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu; 3) lygtinai prieš terminą atleistas nuo bausmės atleistas asmuo padaro naują nusikalstamą veiką.

Nuosprendžių sutapties atvejais, nors ir asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas, nėra priskirtini nusikalstamų veikų daugetui, kadangi asmuo yra teisiamas tik už naujai padarytą nusikalstamą veiką. Pagal BK 64 str. bausmė asmeniui skiriama ne už visas jo padarytas nusikalstamas veikas iš naujo, o paskirta nauja bausmė subendrinama su jau anksčiau skirtąja.

BK 249 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime. Už šią veiką atsako visi susivienijimo nariai, nepriklausomai nuo to, ar jie padaro kokias kitas nusikalstamas veikas. LAT senato nutarimuose nurodoma, jog visais atvejais, kai nusikalstamo

susivienijimo nariai padaro nusikalstamą veiką, turime nusikalstamų veikų daugetą, kadangi asmenų veikos kvalifikuojamos pagal BK 249 str. ir atitinkamą straipsnį, numatantį baudžiamąją atsakomybę už padarytą kitą nusikalstamą veiką [III.7, III.8]. 2007 vasario 22 d. LAT teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalgoje nurodoma, jog atsakomybei pagal BK 249 straipsnį nėra būtina, kad nusikaltimai, kuriems daryti buvo sukurtas nusikalstamas susivienijimas, realiai būtų padaryti ir kad juose kiekvienu atveju būtų dalyvavę mažiausiai trys susivienijimo nariai. Jeigu vis dėlto tokie nusikaltimai padaryti, tai jie kvalifikuojami kiekvienas atskirai, kaip sutaptis su kitais nusikaltimais, taip pat ir kaip realioji sutaptis su nusikalstamu susivienijimu. Be to, nėra būtina, kad kiekviena iš padarytų nusikalstamų veikų būtų tik sunkus ar labai sunkus nusikaltimas [III.4].

III. Nusikalstamų veikų daugeto atribojimas nuo pavienių nusikalstamų veikų

Jau kalbant apie idealią sutaptį minėta, jog ne visada vienu veiksmu padaroma viena nusikalstama veika. Štai pavyzdžiui, asmuo padega namą, kuriame buvo du žmonės, ir dėl to vienas iš jų žūna, o kitas patiria sunkų sveikatos sutrikdymą – šiuo atveju turėsime BK 129 str., 135 str. ir 187 str. numatytų veikų sutaptį. Kita vertus, ne visada keli asmens veiksmai kvalifikuojami kaip kelios nusikalstamos veikos: pavyzdžiui, jei asmuo iššovęs kelis šūvius nužudo du žmones, jo veika bus kvalifikuojama pagal vieną BK normą – 129 str. 2 d. 5 p.

Taigi, kaip matome, nusikalstamų veikų būna gana įvairių ir dažnai viena veika išoriškai panaši į kelias nusikalstamas veikas. Todėl norint tinkamai suprasti nusikalstamų veikų daugetą ir jo formas, būtina išanalizuoti pavienių nusikalstamų veikų rūšis ir jų skirtumus nuo nusikalstamų veikų daugeto formų.

Pavienė nusikalstama veika, neatsižvelgiant į padarytų veiksmų apimtį, gali būti apibūdinama tokiais svarbiausiais bruožais:

- 1) subjektyvių požymių visuma – vieningais nusikalstamais kėslais, vieninga valia šiems tikslams pasiekti;
- 2) objektyviųjų požymių visuma – vieningu kėsinosi objektu, vieningais veiksmais, susijusiais vieningu priešastiniu ryšiu su atsiradusiomis pasekmėmis;
- 3) veiksmai atitinka vieną BK specialiosios dalies straipsnį ar jo dalį [II.1, p. 316].

Kiekvienoje BK specialiosios dalies straipsnio ar jo dalies dispozicijoje yra aprašomi tik pavienės nusikalstamos veikos požymiai, tačiau ne visada aprašomi požymiai pavienę nusikalstamą veiką sudaro natūraliai [II.1, p. 316]. Pavyzdžiui, tokia nusikalstama veika kaip plėšimas iš esmės yra svetimo turto

pagrobimas, t.y. vagystė, ir kartais asmens sveikatos sutrikdymas. Tačiau dėl to, kad visuomenėje plėšimas yra plačiai egzistuojantis reiškinys, įstatymų leidėjas jį numato kaip vieną veiką. Skiriamos kelios grupės nusikalstamų veikų, kurių požymiai natūraliai nesudaro pavienės nusikalstamos veikos, tačiau baudžiamajame įstatyme įstatymų leidėjo jie numatomi kaip pavienė nusikalstama veika [II.1, p. 317]:

- a) tęstinės nusikalstamos veikos;
- b) trunkamosios nusikalstamos veikos;
- c) sudėtinės nusikalstamos veikos.

1. Daugetas ir tęstinės nusikalstamos veikos

BK 63 str. 10 d. įstatymų leidėjas numato, jog asmuo nelaikomas padariusiu kelias nusikalstamas veikas, jeigu jis padarė tęstinę nusikalstamą veiką. LAT aiškindamas tęstinės nusikalstamos veikos sąvoką vienoje nutarčių yra nurodęs, jog tęstine laikoma tokia veika, kuri *susideda iš dviejų ar daugiau tapačių ar vienarūšių veiksmų, iš kurių kiekvienas, vertinamas atskirai, atitinka to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo objektyviuosius požymius, tačiau jie visi yra jungiami vieno sumanymo (vieningos tyčios)* [III.9]. Pavyzdžiui, asmuo turėdamas vieningą sumanymą pagrobti 600 litų iš to paties asmens vieną kartą pagrobia 200 litų, o po to - dar 400 litų.

Kadangi tęstinės nusikalstamos veikos padaromos darant vienarūšius veiksmus, kurių kiekvienas kitomis aplinkybėmis galėtų būti kvalifikuojamas kaip savarankiška nusikalstama veika, tęstinės nusikalstamos veikos savo esme labai panašios į nusikalstamų veikų realiąją sutaptį (pakartotinumą). Šis panašumas sukelia daug problemų nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų nuosavybei, žmogaus gyvybei bei finansams [II.7 p. 144]. Kiekvienas tęstinės nusikalstamos veikos veiksmas yra tarsi tęsinys prieš tai padaryto veiksmo ir nesudaro savarankiškos nusikalstamos veikos. Veiksmai, sudarantys tęsines nusikalstamas veikas paprastai vadinami epizodais [II.9, p. 364].

LAT nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-412/2006 galima išskirti tokius tęsines nusikalstamos veikos požymius:

- 1) padaromi keli tapatūs veiksmai;
- 2) veiksmai laiko atžvilgiu vienas nuo kito nenuolė;
- 3) veiksmai padaryti analogišku būdu, analogiškais aplinkybėmis;
- 4) visi veiksmai atlikti įgyvendinant vieną sumanymą dėl to paties dalyko.

Nesant bent vieno iš šių požymių galima konstatuoti, jog padaryta ne viena, o kelios nusikalstamos veikos.

Norint iliustruoti šiuos požymius, kaip pavyzdį galima pateikti baudžiamąją bylą Nr. 2K-682/2001. Joje du iš anksto susitarę asmenys *D. L. ir D. S. nuteisti už tai, kad D. L. turėdamas tikslą apgaule užvaldyti svetimą turtą, 1999 m. vasario 2 d., AB Lietuvos taupomojo banko Sostinės skyriaus poskyryje, Vilniuje, išgalvoto asmens Mariaus Žemaičio vardu pateikė prašymą mokėjimo kortelei „Maestro” gauti. Gavęs kortelę 1999 m. vasario 20 d., atėjęs į UAB „Isku baldai” parduotuvę, Kaune, prisistatęs banko darbuotoju, atėjusiu tikrinti šioje parduotuvėje esantį mokėjimo kortelių skaitytuvą, iš parduotuvės darbuotojo gavęs mokėjimo kortelių skaitytuvo instrukciją, kurioje nurodytas šio aparato slaptažodis ir panaudodamas M. Žemaičio vardu gautą mokėjimo kortelę, UAB „Isku baldai” parduotuvės skaitytuvu atliko pinigų – 10 950 Lt grąžinimo į M. Žemaičio vardu AB Lietuvos taupomajame banke atidarytą sąskaitą operaciją, tokiu apgaulės būdu įgijo teisę į svetimą turtą. 1999 m. vasario 24 d. D. L., panaudodamas M. Žemaičio vardu įsigytą mokėjimo kortelę „Maestro”, iš AB Lietuvos taupomojo banko bankomato, esančio Vilniuje, Antakalnio g. 86, išsiėmė 8000 Lt ir iš AB Lietuvos taupomojo banko bankomato, esančio Vilniuje, Saulėtekio al. 11, Vilniaus Gedimino technikos universiteto centrinių rūmų fojė, – likusius 2950 Lt ir tokiu būdu apgaule užvaldė 10 950 Lt. [III.9].*

Šioje byloje minėti asmenys taip pat padarė dar kelis analogiškus, bet jau savarankiškus nusikaltimus.

Šie asmenų atlikti veiksmai laikomi tapačiais, nors pateiktame pavyzdyje matyti, jog abu kartus iš skirtingų bankomatų buvo imamos skirtingo dydžio sumos, t.y. atlikti veiksmai nėra visiškai identiški. Tačiau, duotuoju atveju veiksmai yra juridškai tapatūs, jie padaryti analogiškais veiksmais, esant analogiškoms aplinkybėms: tiek pirmą, tiek antrą kartą imdami pinigus iš bankomatų asmenys apgaulės būdu iš to paties asmens užvaldė apibrėžto, kaltininkam iš anksto žinomo dydžio svetimą turtą, t.y. padarė sukčiavimą. Jei, pavyzdžiui, asmenys būtų pirmą kartą pinigus užvaldę apgaulės būdu, o kitą kartą panaudodami fizinę jėgą, jų veiksmų nebūtų galima laikyti tapačiais ir tokiu atveju kalbėtume apie nusikalstamų veikų daugetą.

Atkreiptinas dėmesys, jog veiksmų nenutolimas vienas nuo kito laiko atžvilgiu nereiškia vienalaikiškumo. Pateikiamame pavyzdyje laiko tarpas tarp veiksmų nėra didelis, kadangi pinigai buvo paimti tą pačią dieną. Tačiau veiksmų nutolimas vienas nuo kito laiko atžvilgiu turėtų būti suprantamas kaip toks laiko tarpas tarp atliekamų asmens veiksmų, kuriam praėjus vis dar galima būtų laikyti, jog asmens veikas sieja bendras sumanymas, viena tyčia. Kai kuriais atvejais tai galėtų būti kelios valandos (siekdamas pagrobti svetimą turtą asmuo jį iš patalpos išneša per kelis kartus), o kartais net ir metai (asmuo iš keršto siekia nužudyti kitus du asmenis, tačiau nužudžius pirmąjį, antrasis ima slapstyti).

Kalbant apie vieningą tyčią derėtų atkreipti dėmesį, jog ji turi būti konkretizuota. Negalima laikyti tęstine nusikalstama veika asmens daromus veiksmus, kuriuos jis daro dėl neapibrėžto tikslo, pavyzdžiui, asmuo daro vagystes turėdamas tikslą praturtėti. Toks neapibrėžtas tikslas leistų kalbėti tik apie nusikalstamų veikų daugetą, kadangi tyčia, nors ir vieninga, per daug abstrakti, kad leistų apjungti kelis veiksmus į vieną nusikalstamą veiką.

Nors tęstinės nusikalstamos veikos išoriškai labiau panašios į realiąją nusikalstamų veikų sutaptį, praktikoje pasitaiko atvejų, kada viena tęstinė nusikalstama veika klaidingai palaikoma idealiąja nusikalstamu veikų sutaptimi.

Kaip pavyzdį galima pateikti LAT nutarimą baudžiamoje byloje Nr. 2K-670/2007. K. S. Šilutės rajono apylinkės teismo 2007 m. balandžio 5 d. nuosprendžiu nuteistas už tai, kad nukentėjusiąją G. T. prieš jos valią įsodino į savo vairuojamą automobilį, nuvežė į Šilutės r., prie tvenkinio, kur G. T. bandant pabėgti plaukiant tvenkiniu, pasivijo nukentėjusiąją tvenkinyje, kuriame ją nuogai išrengė ir tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu su nukentėjusiąją prieš jos valią. Po to sugriebęs G. T. už rankų, jėga ištempė ją iš tvenkinio į krantą kur ją išžagino. Vėliau K. S. grasindamas G. T., kad ją išžagins bei seksualiai išprievartaus kitame krante esantys vaikinai, jei ši nepatenkins jo lytinės aistros oraliniu būdu, prieš nukentėjusiosios valią tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu. Toliau K. S. suduodamas ranka vieną kartą per veidą G. T., tuo sukeldamas fizinį skausmą, privertė ją perplaukti tvenkinį ir kitame tvenkinio krante prieš nukentėjusiosios valią tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu.

Analizuodamas šią sudėtingą situaciją, LAT pažymėjo, jog „*tęstine nusikalstama veika laikoma tokia veika, kuri susideda iš kelių tapačių ar vienarūšių veiksmų, kiekvienas iš kurių atskirai paėmus atitinka vieno ir to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymius ir yra pagrindas kvalifikuoti veiką kaip atskirą nusikaltimą. Be to, pagrindinis tęstinės nusikalstamos veikos požymis, skiriantis ją nuo pavienės nusikalstamos veikos, yra vieningas kaltininko sumanymas (vieninga tyčia), kuris apjungia keletą veiksmų. Tačiau atskirų kategorijų bylose, tame tarpe ir nusikaltimų seksualinei laisvei, tęstinėms nusikalstamoms veikoms gali būti taikomi papildomi reikalavimai, kaip antai, lytinės aistros tenkinimas su vienu nukentėjusiuoju.*

Teismų praktikoje laikoma, kad jei asmuo per tam tikrą laiko tarpą kelis kartus lytiškai santykiauja arba kelis kartus tenkina lytinę aistrą su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant vieningai tyčiai, keli lytiniai santykiavimai arba keli lytinės aistros tenkinimo veiksmai vertinami kaip vienas tęstinis nusikaltimas. Tačiau negali būti laikomas vienu tęstiniu nusikaltimu toks atvejis, kai asmuo turėdamas vieningą sumanymą padaro BK 149 ir 150 straipsniuose numatytas veikas, t. y. lytiškai santykiauja ir tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju.

Taigi esant vieningai tyčiai, nusikalstamos veikos gali būti kvalifikuojamos dvejopai: a) kaip idealioji sutaptis, jei padaromos skirtinguose BK specialiosios dalies straipsniuose nustatytos nusikalstamos veikos; b) kaip tęstinė nusikalstama veika, jei padarytos veikos atitinka vieno ir to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymius.

Idealioji nusikalstamų veikų sutaptis yra tada, kai kaltininkas viena veika, tuo pat metu padaro kelias nusikalstamas veikas, numatytas skirtinguose BK specialiosios dalies straipsniuose. Jei asmuo padaro kelias veikas, numatytas tame pačiame BK straipsnyje veikos gali būti vertinamos kaip realioji kelių nusikaltimų sutaptis arba viena tęstinė nusikalstama veika. Jei lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas padaryti keliomis skirtingomis veikomis, tarp jų yra laiko tarpas ir skirtingi sumanymai, padarytos veikos sudaro realiąją nusikaltimų sutaptį“ [III.19].

Remdamasis išdėstytais aplinkybėmis LAT pažymėjo, jog ankstesniais teismų sprendimais klaidingai buvo pripažinta, jog toje pačioje vietoje (tvenkinio krante) buvo padarytos dvi seksualinio prievartavimo veikos, sudarančios idealiąją sutaptį, kadangi šios veikos neatitinka idealiajai sutapčiai keliamų reikalavimų. Taip pat teismai klaidingai įvertino, jog viena seksualinio prievartavimo veika su kitomis nusikalstamomis veikomis sudaro realiąją sutaptį vien tik todėl, kad jos padarytos skirtingose vietose (skirtinguose tvenkinio krantuose) [III.19]. „Iš bylos medžiagos matyti, kad abiejuose tvenkinio krantuose nuteistojo K. S. padarytas nusikalstamas veikas jungė vieningas sumanymas patirti lytinį pasitenkinimą su ta pačia nukentėjusiaja, visi nusikalstami veiksmai sekė vienas paskui kitą, buvo padaryti per labai trumpą laiko tarpą ir vyko kaip vienas lytinės aistros tenkinimas, susidedantis iš trijų epizodų“ [III.19]. Taigi, vadovaujantis šiais argumentais, K. S. seksualinio prievartavimo veiksmai pripažinti ne nusikalstamų veikų daugetu vienu tęstiniu nusikaltimu, susidedančiu iš kelių epizodų, tarp kurių įsiterpė išžaginimas, ir iš kurių vienas buvo padarytas kitoje vietoje.

2. Daugetas ir trunkamosios nusikalstamos veikos

Trunkamosios nusikalstamos veikos, tai tokios nusikalstamos veikos, kurių darymas nenutrūkstamai tęsiasi tam tikrą laiką, trunka tam tikrą laikotarpį. Trunkamoji nusikalstama veika pradedama daryti nuo to momento, kai asmuo sužino apie atsiradusią baudžiamąjame ar kitame įstatyme numatytą pareigą veikti ar neveikti tam tikru būdu [II.7, p. 318]. Taip pat šios veikos gali būti padaromos, kai asmuo pasielgia tam tikru neteisėtu būdu ir sukelia tam tikrus padarinius, tada laikoma, kad nusikalstama veika daroma visu tuo laikotarpiu, kol egzistuoja šie neigiami padariniai, neatsižvelgiant į tai, ar asmuo toliau atlieka kokius nors aktyvius veiksmus ar ne. Kaip pavyzdį galima pateikti BK 146 str., kuris numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą laisvės atėmimą. Ši veika

pradedama daryti nuo laisvės atėmimo pradžios ir daroma visą laikotarpį kol asmuo laiko žmogų nelaisvėje.

Nagrinėdamas baudžiamąją bylą Nr. 2K-7-68/2009, LAT pasisakė dėl trunkamųjų nusikalstamų veikų. Šioje byloje Vilniaus rajono apylinkės teismo 2008 m. kovo 18 d. nuosprendžiu A. P. buvo nuteista už tai, kad vengė mokėti lešas dukterims G. J. ir D. J., t.y. išlaikyti jas iki pilnametystės. Ši pareiga buvo nustatyta Vilniaus rajono apylinkės teismo 2003 m. gegužės 12 d. sprendimu. A. P. jau buvo nuteista Vilniaus rajono apylinkės teismo 2006 m. kovo 2 d. nuosprendžiu už analogišką nusikalstamą veiką bei 2007 m. vasario 23 d. įspėta, kad už Vilniaus rajono apylinkės teismo 2003 m. gegužės 12 d. sprendimo nevykdymą gali būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn. A. P. vengė išlaikyti vaikus nuo 2003 m. vasario 21 d. iki 2007 m. gruodžio 1 d. ir dėl to susidarė 14 444 Lt įsiskolinimas [III.20].

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2008 m. birželio 10 d. nutartimi panaikino apkaltinamąjį nuosprendį ir nutraukė baudžiamąją bylą prieš A. P. esant BPK 3 straipsnio 1 dalies 8 punkte numatytai aplinkybei, dėl kurios baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija savo sprendimą pagrindė tuo, kad A. P. už tą pačią nusikalstamą veiką, trukusią nuo 2003 m. vasario 21 d. iki 2005 m. lapkričio 1 d., nuteista du kartus ir taip buvo pažeistas BK 2 straipsnio 6 dalies reikalavimas, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalis ir Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7-ojo protokolo 4 straipsnis. Kolegija padarė išvadą, kad Vilniaus rajono apylinkės teismo 2008 m. kovo 18 d. nuosprendžiu A. P. nuteista už tą patį trunkamąjį nusikaltimą, kuris po to, kai įsiteisėjo Vilniaus rajono apylinkės teismo 2006 m. kovo 2 d. nuosprendis, tęsėsi toliau per šio nuosprendžio vykdymo atidėjimo laikotarpį. Kolegijos pažymėjo, jog A. P. naujo nusikaltimo nepadarė, o trunkamojo nusikaltimo negalima laikyti nauja nusikalstama veika. Tai, kolegijos manymu, patvirtina ir BK 63 straipsnio 10 dalyje esantis išaiškinimas dėl tęstinės veikos sampratos. Baudžiamoji atsakomybė už besitęsiantį vengimą išlaikyti vaikus po pirmojo nuosprendžio priėmimo, kolegijos nuomone, galima tik už laikotarpį po bausmės pagal pirmąjį nuosprendį atlikimo, tačiau A. P. laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas, ir šią bausmę ji pradėjo atlikti 2007 m. gruodžio 25 d. [III.20]

Vilniaus apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotojas pateikė kasacinį skundą, kuriame prašė Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 10 d. nutartį panaikinti ir palikti galioti Vilniaus rajono apylinkės teismo 2008 m. kovo 18 d. nuosprendį su pakeitimu, nurodant, kad A. P. vengė išlaikyti vaikus ne nuo 2003 m. vasario 21 d., o nuo 2006 m. kovo 23 d. [III.20]

LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija pasisakė, jog „teismų praktikoje tęstinė veika suprantama kaip keli tapatūs laiko požiūriu vienas nuo kito nenuolę veiksmai, padaryti analogišku būdu, analogiškomis aplinkybėmis, įgyvendinant vieną sumanymą dėl to paties dalyko (pavyzdžiui, grobiant turtą iš to paties šaltinio, padarant žalą tam pačiam savininkui ir t. t. (kasacinės nutartys Nr. 2K-307/2007, Nr. 2K-P-412/2007). Tuo tarpu trunkamoji nusikalstama veika yra tada, kai kaltininkas tam tikrą laikotarpį nepertraukiamai yra nusikalstamos būsenos, kuri susidaro nevykdant teisinės pareigos arba padarius tam tikrą kitą neteisėtą veiksmą.

Taigi BK 164 straipsnyje numatytas nusikaltimas yra ne tęstinis, o trunkamasis, kuris trunka tol, kol jo nenutraukia pats kaltininkas, kiti asmenys ar teisėsaugos institucijų pareigūnai arba neišnyksta kaltininko pareiga išlaikyti vaiką. Dėl to apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai taikė byloje BK 63 straipsnio 10 dalyje įtvirtintą normą, reglamentuojančią tęstinės nusikalstamos veikos atribojimą nuo kelių pavienių nusikalstamų veikų.

Trunkamojo nusikaltimo padarymo laikas yra visas laikas, kai asmuo darė baudžiamajame įstatyme numatytą veiką. Vengimo išlaikyti vaiką laikotarpis kiekvienoje byloje yra nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, be kita ko, pašalinant iš kaltinimo tokius laikotarpius, kai vaiko išlaikymo įmokų nemokėjimą pateisino objektyvios aplinkybės. Pažymėtina, kad asmens pareiga išlaikyti savo vaikus išlieka ir tuo metu, kai vykdomas jo baudžiamasis persekiojimas dėl tokios pareigos nevykdymo.“ [III.20]

Todėl LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija įvertino, jog šioje situacijoje A. P. nevykdydama pareigos išlaikyti savo vaikus, padarė naują trunkamą nusikalstamą veiką, dėl kurios praėjus beveik metams po jos nuteisimo 2006 m. kovo 2 d. apylinkės teismo nuosprendžiu buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Tai, kad po pirmojo nuteisimo nebuvo pasiektas prevencinis ir auklėjamasis bausmės vykdymo atidėjimo tikslas, nereiškia, kad kaltininkas negali būti persekiojamas už nepasiekus šio tikslo padarytas naujas nusikalstamas veikas, nes priešingu atveju kartą patraukus asmenį baudžiamojon atsakomybėn už trunkamą nusikalstamą veiką, jis būtų besąlygiškai atleidžiamas nuo tolesnio jos vykdymo. [III.20]

Šioje nutartyje nustatomas santykis tarp tęstinių ir trunkamųjų nusikalstamų veikų. Kalbant apie tokias nusikalstamas veikas negalima vadovautis BK 63 str. 10 d. ir taip tapatinti trunkamųjų nusikalstamų veikų su tęstinėmis. Šios dvi pavienių nusikalstamų veikų rūšys nėra subordinuotos. Taip pat šios nutarties nuostatos svarbios tuo, jog aiškiai apibrėžiama, kad jei asmuo trunkamąją nusikalstamą veiką tęsia po to, kai jo atžvilgiu priimamas apkaltinamasis nuosprendis, laikytina, jog asmuo padaro atskirą nusikalstamą veiką, kurios darymo pradžia yra skaičiuojama jau po šio asmens atžvilgiu priimto teismo sprendimo, tačiau pats darymo laikotarpis gali būti skaičiuojamas tuo metu, kada yra vykdomas baudžiamasis persekiojimas.

Trunkamosios nusikalstamos veikos trunka tam tikrą laikotarpį, tad asmuo per jį gali daryti ir naujas nusikalstamas veikas. Asmens padarytų nusikalstamų veikų daugete esant bent vienai trunkamajai nusikalstamai veikai svarbu tinkamai nustatyti šios veikos pradžios ir pabaigos momentus, kadangi nuo jų priklauso, tokių probleminių situacijų sprendimas, kada jau po priimto apkaltinamojo nuosprendžio paaiškėja asmens anksčiau padaryta nusikalstama veika.

Kaip jau minėta, trunkamoji nusikalstama veika gali būti pradėdama atlikus tam tikrus veiksmus. Šie veiksmai gali būti įprasti veiksmai, už kuriuos nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė, tačiau gali būti ir taip, jog trunkamoji nusikalstama veika pradėdama daryti padarant ir kitą nusikalstamą veiką [II.7, p. 318]. Pavyzdžiui, asmuo siekdamas neteisėtai atimti laisvę kitam asmeniui, įveikdamas pasipriešinimą padaro jam sunkų sveikatos sutrikdymą. Šiuo atveju turėsime nusikalstamų veikų sutaptį. Visos nusikalstamos veikos, padarytos po to, kai asmuo baigia savo trunkamąją nusikalstamą veiką, vertinamos kaip sudarančios realiąją sutaptį (pakartotinumą) su trunkamąją nusikalstama veika.

Tačiau veikos, kurias asmuo padaro per visą trunkamosios nusikalstamos veikos laikotarpį gali sudaryti tiek realiąją, tiek idealiąją sutaptį. Svarbu yra nagrinėti šių veikų santykį su trunkamąja nusikalstama veika. LAT praktikoje įvardinama, jog paprastai nusikalstimo padarymo laikas yra veikos (veikimo arba neveikimo) padarymo laikas nepriklausomai nuo to, kada kilo veikos pasekmės, o tęstinio arba trunkamojo nusikaltimo padarymo atveju nusikaltimo padarymo laikas yra visas laikas, kai asmuo darė baudžiamajame įstatyme numatytas veikas. Tačiau minėtų nusikaltimų padarymo atvejais veika kvalifikuojama pagal įstatymą, galiojusį tuo metu, kai nusikalstama veika buvo pabaigta arba nutraukta [III.18]. Vadovaujantis šia nuostata, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog visos veikos, kurias asmuo padaro tuo metu, kada daro trunkamąją nusikalstamą veiką, su trunkamąją nusikalstama veika sudarys idealiąją sutaptį, kadangi šios veikos darymo laikui nusitęsiant per gana ilgą laiko tarpą, tuo metu padarytos veikos laikytinos padarytomis tuo pačiu metu.

Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, jog šiuo atveju nebūtinai turėsime idealiąją sutaptį. Jau buvo minėta, kad idealiajai sutapčiai nustatyti vinelaikiškumas nėra būtinas elementas. Idealiajai sutapčiai būtinas vieningas sumanymas ir tam tikras nuoseklumas, arba, kaip įvardinama LAT praktikoje, tai, kad viena nusikalstama veika turi būti etapas darant kitą nusikalstamą veiką. Dėl šios priežasties su trunkamąją nusikalstama veika nesusietos to paties asmens padarytos nusikalstamos veikos sudarytų realiąją sutaptį. Pavyzdžiui, jei asmuo vengia išlaikyti vaiką ir dėl to jis klastoja dokumentus, turėsime BK 164 str. ir BK 300 str. sutaptį. Tačiau jeigu asmuo tuo metu, kai vengia išlaikyti vaiką, padaro ir vagystę, šio asmens veikos kvalifikuotinos kaip realioji BK 164 ir BK 178 sutaptis.

3. Nusikalstamų veikų daugetas ir sudėtinės nusikalstamos veikos

Į nusikalstamų veikų daugetą išoriškai panašios ir sudėtinės nusikalstamos veikos. Sudėtine nusikalstama veika galima laikyti tokią veiką:

- a) turinčią kelis objektus;
- b) susidedančią iš kelių veiksmų.

Jau anksčiau, kalbant apie pavienes nusikalstamas veikas, pateiktame pavyzdyje su plėšimu matyti, kaip atskirai baudžiamųjų įstatymų ginami objektai gali būti apjungiami sudarant naują nusikalstamos veikos sudėtį. Atskirai nei vagystė, nei smurto panaudojimas neparodo plėšimo esmės, todėl įstatymų leidėjas konstruoja vienos nusikalstamos veikos sudėtį [II.7, p. 319].

Tais atvejais, kai asmuo padaro nusikalstamą veiką, turinčią kelis objektus, svarbu atkreipti dėmesį į du dalykus. Pirmiausia, kalbant apie idealiąją sutaptį jau minėta, kad vienam iš objektų gali būti padaroma nepalyginamai didesnė žala nei ta veika gali apimti, todėl asmens veiksmus būtina kvalifikuoti pagal sutaptį.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, ar asmens kėsinimasis į vieną ir kitą objektą iš tiesų yra viena veika. LAT senato nutarime „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ pateikia situaciją, kai asmuo grobia svetimą turtą ir panaudoją fizinį smurtą. Šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį, į ką nukreipti asmens veiksmai: jei vagystės būdu grobiant turtą, tačiau, dar jo neužvaldžius, panaudojamas smurtas siekiant išlaikyti paimtą turtą, tokia veika kvalifikuojama kaip plėšimas. Tačiau kita vertus, jeigu smurtas panaudojamas siekiant išvengti sulaikymo po pasikėsinimo pagrobti svetimą turtą vagystės būdu, tokia veika, atsižvelgiant į kitus veikos požymius, pobūdį ir padarinius, kvalifikuojama kaip vagystės ir atitinkamo sveikatos sutrikdymo realioji sutaptis (pakartotinumus) [III.6].

Nusikalstamosiose veikose, susidedančiose iš kelių veiksmų, numatoma baudžiamoji atsakomybė tais atvejais, kai asmuo atlieka numatytų veiksmų derinius. Kai kurie iš veiksmų padaryti įprastinėse situacijose baudžiamosios atsakomybės net gali ir neužtraukti. Pavyzdžiui, BK 144 str. numato baudžiamąją atsakomybę už asmens palikimą be pagalbos, kai gresia pavojus jo gyvybei. Baudžiamajai atsakomybei pagal šį straipsnį kilti reikia, kad asmuo, jei jis neturi pareigos rūpintis kitu asmeniu, sukeltų kitam asmeniui atitinkamą pavojų ir jam nepagelbėtų. Už pagalbos nesuteikimą ar pavojaus sukėlimą atskirai nėra numatoma baudžiamoji atsakomybė, tačiau kartu šie veiksmai yra nusikalstama veika.

Vis dėlto, galimi ir atvejai, kai asmuo atlikdamas vieną iš tokias veikas sudarančių veiksmų padaro ir kitą nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555/2007. I. Ž. nuteistas už tai, kad 2005 m. liepos 4 d., pažeisdamas Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo reikalavimus nešėsi

medžioklinį šautuvą neperlaužtą, sunarstyta ir neįdėta į dėklą, nesant neišvengiamo būtinumo panaudoti ginklą gynybai, ir šį sunarstyta bei užtaisytą medžioklinį šautuvą atgręžė į nukentėjusį J. K. ir panaudojo ginklą: vieną kartą šovė į žemę, o po šūvio suirusioms kulkos skeveldroms rikošetavus nuo žemės paviršiaus į viršų ir pataikius netoliese stovėjusiam J. K., padarė nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą. I. Ž. nuteistas ir už tai, kad dėl neatsargumo sunkiai sutrikdęs J. K. sveikatą, nukentėjusiajam nepagelbėjo, nors turėjo galimybę suteikti jam pagalbą, t. y. neiškvietė medicinos pagalbos ir iš įvykio vietos pasišalino, kai grėsė pavojus nukentėjusiojo J. K. gyvybei. Šiuo atveju I. Ž. sukėlė pavojų padarydamas kitą nusikalstamą veiką, t.y. sunkiai sutrikdydamas sveikatą dėl neatsargumo. [III.21]

Iš pirmo žvilgsnio galima būtų įžvelgti idealią sutaptį BK 137 str. 3 d. ir BK 144 str. 1 d. Tačiau šioje byloje LAT pažymėjo, jog „*BK 144 straipsnyje numatyta nusikalstama veika laikoma baigta nepagelbėjus nukentėjusiajam, kai grėsė pavojus šio žmogaus gyvybei ir turint realią galimybę tokią pagalbą suteikti, nepriklausomai nuo to, ar tai sukėlė kokių nors padarinių nukentėjusiajam ar nesukėlė, taip pat nepriklausomai nuo to, ar įvykio vietoje buvo kitų asmenų, kurie galėjo tokią pagalbą suteikti ar ne, ir ar jis yra kaltas dėl įvykusio įvykio.*“ [III.21] Taigi, turint omenyje, jog baudžiamoji atsakomybė atsiranda nuo tada, kai asmuo nepagelbėja, t.y. neatlieka būtent antrojo būtino veiksmo baudžiamajai atsakomybei atsirasti, tokios situacijos kvalifikuojamos kaip realioji nusikalstamų veikų sutaptis.

Atkreiptinas dėmesys, jog BK numato ir tokių veikų, kurios baudžiamąją atsakomybę užtraukia tada, kai yra padaromos kelis kartus. Tai veikos, turinčios sistemingumo požymį. Doktrinoje aiškinama, jog esant šiam požymiui, asmuo atsako, kai padaro ne mažiau kaip tris juridiskai tapačias veikas [II.6, p. 62]. Nors iš esmės asmuo kelis kartus pakartoja tą pačią veiką, jis atsako tik kaip už vieną nusikalstamą veiką, o kiekviena tokia pavienė veika vertintina ne kaip nusikalstama, o kaip apskritai pavojinga visuomenei veika, jeigu už ją nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė pagal kitą BK straipsnį.

Galiojančiame BK sistemingumo požymis vartojamas BK 100 str. ir BK 145 str. 2 d. BK 100 str. atveju ne sistemingas civilių gyventojų užpildinėjimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal kitus BK straipsnius.

Esant šiam požymiui, problema gali kilti tada, kai asmuo padarė tokią nusikalstamą veiką ir dar kelis tapačius pavojingus veiksmus. Baudžiamajai atsakomybei atsirasti būtinos mažiausiai trys tokio pačio pobūdžio veiksmai, tačiau tokia nusikalstama veika apims ir ketvirtą, ir penktą, ir visus kitus po to padarytus veiksmus. Tačiau galimi atvejai, kada asmuo nutraukė savo nusikalstamą veiką ir vėliau ją nusprendė pakartoti. Tokiais atvejais asmens veikos turėtų būti kvalifikuojamos kaip sudarančios realią sutaptį (pakartotinumą). Tais atvejais, kai asmuo nuteisiamas dėl tokios nusikalstamos veikos

padarymo, tačiau vėl atlieka tapačias veikas, baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik už mažiausiai tris juridiskai tapačias veikas.

Dar viena pavienių nusikalstamų veikų grupė, kurias sudaro kelių veiksmų padarymas – nusikalstamos veikos, kuriose nurodomi keli vienodos reikšmės požymiai [II.1, p. 320]. Šie požymiai kiekvienas atskirai sudaro nusikalstamą veiką, tačiau net jeigu asmens padarytos veikos požymiai atitinka kelis iš jų, visvien laikoma, jog asmuo padarė tik vieną nusikalstamą veiką. Kaip pavyzdį galima pateikti BK 253 straipsnį, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis. Šio straipsnio 1 dalies dispozicijoje numatoma baudžiamoji atsakomybė už minėtų daiktų įgijimą, laikymą, nešiojimą, gabenimą ar realizavimą neturint leidimo. Už tą pačią nusikalstamą veiką atsakys asmuo, laikęs neteisėtą šaunamąjį ginklą ir asmuo, realizavęs jį. Tais atvejais, kai tas pats žmogus atlieka kelis minėtus veiksmus (nešiojo, gabeno ir realizavo), jis atsakys tik kaip už vieną nusikalstamą veiką, todėl nebus realiosios sutapties (pakartotinum).

Sudėtinės nusikalstamos veikos išoriškai yra panašios į daugetą, kadangi baudžiamajai atsakomybei už jas atsirasti būtini tam tikri kelių veiksmų deriniai. Išimtis yra sudėtinės nusikalstamos veikos su alternatyviais požymiais, iš kurių pakanka bent vieno baudžiamajai atsakomybei kilti, tačiau kaip viena nusikalstama veika bus kvalifikuojami ir kitų alternatyvių veiksmų padarymas. Kadangi sudėtinių nusikalstamų veikų veiksmi gali būti padaromi tiek vienu metu, tiek ir esant ilgesniam laiko tarpui, šios veikos yra panašios tiek į realiąją, tiek į idealiąją sutaptį. Kaip jau minėta, siekiant šias veikas atriboti nuo daugeto visų pirma svarbu įvertinti žalą, kuri yra padaroma nusikalstamos veikos objektams, į ką nukreipti asmens veiksmai, taip pat į tai, ar nesant atitinkamo veiksmų derinio apskritai yra numatyta baudžiamoji atsakomybė bei į sudėtyse numatytų veiksmų tarpusavio santykį, t.y. ar jie nėra alternatyvūs.

IV. Bausmės skyrimas už nusikalstamų veikų daugetą

Taigi, kai susiduriama su keliomis vieno asmens padarytomis nusikalstamomis veikomis, baudžiamosios justicijos pareigūnai visų pirma nustato, ar šios veikos sudaro nusikalstamų veikų daugetą ir jeigu taip, tai kokia daugeto forma ar formomis šios veikos yra susijusios. Tik po to galima pereiti prie sekančio etapo – galutinės bausmės skyrimo.

Nusikalstamų veikų daugeto nustatymas yra kvalifikavimo rezultatas, kadangi nustačius, kurie asmens padarytos veikos ar veikų požymiai atitinka kokios nusikalstamos veikos ar veikų požymius, galima įvardyti ne tik konkretų padarytą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, bet ir nustatyti jų

skaičių. Jeigu asmens padarytos veikos požymiai atitinka kelių įstatyme aprašytų nusikalstamų veikų požymius, tai galima teigti, jog padarytos kelios nusikalstamos veikos, tačiau toliau turi būti analizuojama, ar galima baudžiamoji atsakomybė už jas. Kai tai yra nustatoma, galima spręsti ir bausmės skyrimo už nusikalstamų veikų daugetą klausimus.

Visa tai turi atsispindėti teismo nuosprendyje. Tačiau čia galima išvelgti Lietuvos teismų nutartyse ir nuosprendžiuose egzistuojančią tam tikrą problemą. Skaitant teismų nutartis galima pastebėti, jog dažnai ne visai aiškiai žengiamas pirmasis žingsnis, t.y. nėra konkrečiai įtvirtinama, kokią daugeto formą byloje teismas nustatė. Taip pat asmens padarytų veikų daugete, esant veikoms, sudarančios idealią sutaptį, ir veikoms, sudarančioms realią sutaptį, paprastai nėra rašoma, kokios veikos yra kaip susijusios. Iš karto pereinama prie bausmės skyrimo etapo.

Paprastai nuosprendžio rezoliucinė dalis atrodytų maždaug taip: *pripažinti kaltu padarius nusikaltimą, numatytą BK 178 straipsnio 3 dalyje, ir skirti jam laisvės atėmimą 3 metams ir 8 mėnesiams; taip pat pripažinti kaltu padarius nusikaltimą, numatytą BK 178 straipsnio 1 dalyje ir skirti laisvės atėmimą 1 metams ir 6 mėnesiams. Remiantis BK 63 straipsnio 1, 4 dalimis, šias bausmes subendrinti iš dalies jas sudedant ir paskirti galutinę subendrintą bausmę - laisvės atėmimą 4 metams.* Apie tai, kad asmens padarytos veikos sudaro daugetą matome iš to, kad yra minimos kelios veikos, o tai, kad jos sudaro realią sutaptį galima matyti tik iš to, kad teismas taiko bausmių dalinį sudėjimą. Paprastai tai, kad asmuo darydamas vieną veiką vienu metu padarė kelias nusikalstamas veikas, galima aptikti nuosprendžio aprašomojoje dalyje bei pagal tai, kokia bausmių bendrinimo taisyklė yra taikoma.

Nors įstatymuose nėra tokio reikalavimo, tačiau situacija, kada daugeto forma matoma iš bausmių skyrimo, nėra itin gera, kadangi būtent daugeto forma turi lemti konkrečios taisyklės taikymą ir tai turi būti aiškiai išreikšta. Tai nėra kritinė problema, kuri nulemtų netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą, tačiau ją išsprendus, nutartys būtų nuoseklesnės ir aiškesnės, o motyvai būtų turtingesni. Dėl šios priežasties būtų geriau skiriant bausmes už atskiras nusikalstamas veikas jas grupuoti pagal tai, kokią daugeto formą jos sudaro.

Kai teismas pripažįsta, jog asmuo yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką, jis asmeniui paskiria bausmę ir ji yra vykdoma. Tačiau tais atvejais, kai asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas, kyla tam tikra problema, kadangi kiekviena daugetą sudaranti nusikalstama veika turi savas teises pasekmes, kurias būtina suderinti tarpusavyje. Dėl šios priežasties egzistuoja tam tikros taisyklės, kurios taikomos skiriant bausmes už kelias nusikalstamas veikas.

1. Pagrindinės bausmių skyrimo taisyklės, taikomos esant nusikalstamų veikų daugetu

Skiriant bausmę už kelias to paties asmens padarytas nusikalstamas veikas taikomos labai įvairios taisyklės. Įvairių valstybių baudžiamieji įstatymai numato skirtingas taisykles, kurias teismai turi taikyti skirdami bausmes, tačiau apibendrintai jas galima suskirstyti į tam tikras kategorijas. Iš esmės vienos arba kitos bausmių skyrimo taisyklės taikymas yra paremtas tuo, koks yra asmens padarytų nusikalstamų veikų tarpusavio ryšys, kokia yra šių nusikalstamų veikų daugeto forma. Taigi, pagrindines bausmių už kelias asmens padarytas veikas skyrimo taisykles galima skirstyti į *taikomas esant realiajai sutapčiai* ir *taikomas esant idealiajai sutapčiai*.

Esant realiajai sutapčiai bausmė paprastai skiriama pagal tris sistemas: taikant *materialų bausmių sumavimą*, bausmių nesumuojant (taikant *absorbiciją*) arba pagal tarpinį variantą, t.y. taikant *bausmių juridinį sumavimą*. Kartais įvairių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinant vieną iš šių sistemų taikomos išimties ir šalia pagrindinės sistemos numatomi atvejai, kada taikoma ir kita sistema, arba baudžiamajame įstatyme visos trys sistemos derinamos tarpusavyje. Taip pat kai kuriose valstybėse egzistuoja ir originalios taisyklės, kurios papildo minėtas sistemas, eliminuoja jų pagrindinius trūkumus [II.8, p. 594].

Materialaus bausmių sumavimo atveju galutinė bausmė, skiriama už kelias asmens nusikalstamas veikas, yra visų atskirai už kiekvieną nusikalstamą veiką paskirtų bausmių suma. Tai reiškia, kad esant nusikalstamų veikų realiajai sutapčiai teismas skiria tiek bausmių, kiek veikų sudaro daugeta, o tada visos bausmės yra sudedamos. Ši sistema dominavo pozityviojoje teisėje, tačiau ilgainiui įvairių šalių įstatymų leidėjai perėjo prie juridinio sumavimo bei nesumavimo [II.8, p. 594]. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui Prancūzijoje ar Belgijoje, bausmių sumavimas pripažįstamas tik už baudžiamuosius pažeidimus [II.8, p. 595]. Pagrindinis šios sistemos trūkumas yra tas, jog sumuojant visas bausmes už asmens padarytas veikas, galutinė bausmių suma gali būti tokia didelė, jog praktiškai ją skirti būtų nehumaniška.

Kita vertus, kai kuriose šalyse ši sistema yra taikoma. Kaip pavyzdį galima pateikti Ispanijos BK. Šiame BK numatoma, jog nors asmeniui, padariusiam kelias nusikalstamas veikas, ir skiriamos visos bausmės už jo padarytas nusikalstamas veikas, tačiau kai teismo paskirtos bausmės negali būti atliktos vienu metu, jos turi būti vykdomos paėiliui švelnėjimo tvarka, o kai gali būti atliekamos kartu (pvz., paskirtas laisvės atėmimas ir bauda) jos vykdomos visos iš karto. Tačiau šis BK numato ir taisyklę, jog asmeniui skiriamas galutinis laisvės atėmimo terminas negali viršyti sunkiausios bausmės laiko daugiau nei tris kartus. Ši taisyklė vadinama sumavimu su nuolaida bei yra aptinkama ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose [II.8, p. 594].

Kita bausmės už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas skyrimo sistema – bausmių nesumavimas arba kitaip - absorbcija. Šios sistemos esmę sudaro taisyklė, jog nusikalstamų veikų realiosios sutapties atveju galutinė bausmė skiriama tokia, kokia numatyta už sunkiausią veiką, įeinančią į nusikalstamų veikų daugėtą [II.8, p. 594]. Tačiau šios sistemos trūkumas yra tas, jog taikant tokią taisyklę asmeniui už kelias jo padarytas nusikalstamas veikas skiriama bausmė tik pagal vienos nusikalstamos veikos sankciją. Dėl šios priežasties kyla pavojus, jog asmenys, kuriems gresia itin griežta bausmė už sunkias nusikalstamas veikas, gali beveik nebaudžiami daryti mažiau sunkias nusikalstamas veikas.

Bausmių nesumavimo sistema įtvirtinta Prancūzijos BK, kurio 132-3 str. numatoma, jog „kai vienoje byloje kaltinamasis yra pripažįstamas kaltu padarius kelias nusikalstamas veikas, gali būti skiriamos bausmės už kiekvieną veiką. Tačiau, jei kelios skiriamos bausmės yra vienos rūšies, gali būti skiriama tik viena tos rūšies bausmė, neviršijanti įstatyme apibrėžto maksimalaus dydžio“ [II.8, p. 595] [I.4]. Taigi, taip Prancūzijos BK įtvirtinamas tos pačios rūšies bausmių nesumavimas. Kita vertus, šis bausmių nesumavimo principas nėra absoliutus, kadangi teismai turi teisę už kelias nusikalstamas veikas skirti skirtingų rūšių bausmes – pavyzdžiui, laisvės atėmimą ir piniginę baudą. Tačiau bendras principas yra tas, kad tos pačios rūšies bausmės yra ne sumuojamos, o apimamos.

Trečioji bausmių skyrimo sistema – juridinis sumavimas - yra tarpinis variantas tarp materialaus bausmių sumavimo ir nesumavimo (absorbcijos). Taikant juridinį sumavimą asmeniui už jo padarytas nusikalstamas veikas skiriama bausmė, kuri yra griežtesnė už pagal sunkiausią kvalifikaciją numatomą bausmę. Šiuo atveju lengvesnės nusikalstamos veikos laikomos tarsi sunkinančiomis aplinkybėmis skiriant bausmę pagal sunkiausią kvalifikaciją [II.8, p. 395].

Ši sistema yra įtvirtinta daugelio šalių – Vokietijos, Italijos, Belgijos, Švedijos, Nyderlandų - baudžiamuosiuose kodeksuose [II.8, p. 395]. Kaip pavyzdį galima pateikti Šveicarijos BK 68-1 str., kuriame numatyta, jog teisėjas skiria griežčiausią bausmę ir pagal aplinkybes ją prailgina ne daugiau kaip pusę maksimalios bausmės už tą nusikaltimą [II.8, p. 395] [I.8].

Idealiosios sutapties atveju paprastai įvairių valstybių baudžiamieji įstatymai numato, jog po to, kai kiekviena asmens nusikalstama veika kvalifikuojama atskirai, galutinė bausmė paprastai skiriama arba pagal sunkiausią kvalifikaciją, t.y. taikoma absorbcija, arba sunkiausia bausmė dar sugriežtinama [II.8, p. 594]. Taigi, paprastai materialus bausmių sumavimas netaikomas bausmėms, skirtoms už veikas, kurios sudaro idealiąją sutaptį.

2. Bausmių už nusikalstamų veikų daugetą skyrimas pagal galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą

Paprastai laikomasi nuomonės, jog LR BK 63 str. 1 d. numatyta, kad bausmės skyrimas nusikalstamų veikų daugeto atveju yra sudarytas iš dviejų etapų:

- 1) paskiriamos bausmės už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai;
- 2) paskirtos bausmės subendrinamos ir paskiriama galutinė bausmė.

Pirmojo etapo esmę sudaro tai, jog teismas, išnagrinėjęs bylą, kurioje yra nusikalstamų veikų daugetas, pirmiausiai paskiria bausmę už kiekvieną veiką atskirai pagal LR BK 54-62 str. nuostatas. Vienintelė išimtis, kada teismas gali paskirti galutinę subendrintą bausmę atskirai, nepaskyręs bausmės už kiekvieną nusikalstamų veikų daugetą sudarančią veiką, yra LR BK 63 str. 9 d. numatytu atveju. Šioje dalyje nurodyta, jog esant realiajai sutapčiai, kai asmens anksčiau padaryta nusikalstama veika paaiškėja po to, kai to asmens atžvilgiu yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis, bausmė jam skiriama pagal LR BK 63 str. taisyklės. Praktikoje aiškinant šios dalies nuostatą priimta laikyti, jog bausmę tokiais atvejais teismas skiria tik už nagrinėjamoje byloje esančią nusikalstamą veiką ar veikas, o už tas veikas, dėl kurių jau asmeniui yra paskirtos bausmės ankstesniuose nuosprendžiuose, iš naujo bausmės nėra skiriamos. Paskyrus bausmę ar bausmes nagrinėjamoje byloje, pereinama prie bendrinimo etapo, kurio metu naujai paskirtos bausmės bendrinamos su anksčiau paskirtomis bausmėmis [III.16].

Antrajame etape, kaip jau minėta, vyksta visų paskirtų bausmių bendrinimas, kurio metu teismas skiria galutinę bausmę. Būtent šiame etape nusikalstamų veikų daugeto formos turi esminės įtakos bausmės skyrimui.

Nors iš pirmo žvilgsnio galėtų pasirodyti, jog antrąjį etapą būtų galima išskaidyti į du, t.y. paskirtų bausmių subendrinimą ir galutinės bausmės skyrimą, tačiau priimta manyti, jog bendrinimas ir yra galutinės bausmės skyrimas, kuomet kelios ar net keliolika vienu metu ar skirtingu metu paskirtų bausmių apibendrinamos viena bausme [II.7, p. 313].

Atkreiptinas dėmesys, jog LR BK 42 str. 3 d. numatyta, kad skirdamas bausmę už vieną nusikalstamą veiką, teismas gali paskirti tik vieną bausmę, tačiau to paties straipsnio 4 d. numato, jog nusikalstamų veikų daugeto atveju gali būti skiriamos ir dvi bausmės. Tokia taisyklė aiškiai įtvirtinta tik fizinių asmenų atžvilgiu, kadangi BK 43 str. 3 d. nurodoma, jog juridiniams asmenims už vieną veiką gali būti skiriama tik viena bausmė, tačiau galimybės skirti daugiau bausmių esant nusikalstamų veikų daugetui BK 43 str. nenumato.

Kita vertus, oficialiame BK komentare pateikiama nuomonė, jog nesant normos, numatančios galimybę už kelias juridinio asmens padarytas veikas skirti kelias bausmes, galima daryti išvadą, jog įstatymas apskritai neriboja bausmių skaičiaus, kurį galima skirti juridiniam asmeniui už kelias

nusikalstamas veikas [II.9 p. 273]. Šį fenomeną galima paaiškinti tuo, jog juridiniam asmeniui galima skirti tik trijų rūšių bausmes (baudą, juridinio asmens veiklos apribojimą arba juridinio asmens likvidavimą), todėl maksimaliai juridiniam asmeniui vienu nuosprendžiu įmanoma paskirti tik dvi bausmes. Taip yra todėl, kad juridinio asmens likvidavimas yra nesuderinamas su baudos ar juridinio asmens veiklos apribojimo vykdymu.

Kita vertus, toks BK 43 str. aiškinimas yra iš dalies problematiškas, kadangi įstatymas lyg ir tiesiogiai nenumato galimybės skirti kelių bausmių, tačiau taip jį aiškinant išplečiamos juridinio asmens atsakomybės ribos ir bloginama juridinio asmens padėtis. Tinkamiausia išeitis šiuo atveju būtų įstatymo leidėjo priimtas BK 43 str. papildymas, kuriame būtų numatyta galimybė skirti juridiniam asmeniui už kelias nusikalstamas veikas skirti kelias bausmes.

Vis dėlto, atsižvelgiant į anksčiau minėtą paplitusį BK 43 str. aiškinimą, ir turint omenyje BK 42 str. 4 d. nuostatą, jog nusikalstamų veikų daugeto atveju asmenims galima skirti kelias bausmes, darytina išvada, jog BK 63 str. 1 d. minimą galutinę subendrintą bausmę gali sudaryti ne tik viena, bet ir dvi bausmės, kurias teismas nusprendžia skirti atlikdamas bendrinimo veiksmus.

Bausmių bendrinimo veiksmai atliekami pagal LR BK 63 str. 1 d. įvardintus metodus: bausmės gali būti apimamos arba visiškai ar iš dalies sudedamos. Šie bendrinimo metodai savo esme atitinka anksčiau jau aptartas įvairiose šalyse taikomas bausmių už kelis nusikaltimus skyrimo sistemas, todėl galima apibendrintai teigti jog dabartiniame LR BK įtvirtintos visos trys jau aptartos sistemos – absorbcija (nesumavimas), materialus sumavimas ir juridinis sumavimas.

Senajo BK 42 str. buvo numatyta panaši bausmės už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas skyrimo tvarka. Šis straipsnis numatė, jog bausmės už kelias nusikalstamas veikas skyrimą, analogiškai kaip ir šiuo metu galiojančiame BK, taip pat sudaro du etapai. Bendrinimo metu teismai taip pat galėjo taikyti bausmių apėmimą bei visišką arba dalinį jų sudėjimą, tačiau vis dėlto bausmės skyrimas pagal senąjį ir dabartinį BK buvo skirtingas.

Visų pirma, esminį skirtumą lemia tai, jog pagal senąjį BK, kaip buvo minėta anksčiau, nusikalstamų veikų daugetas buvo apibrėžiamas kiek kitaip. Kai kurie senajo BK straipsniai, pavyzdžiui, 271 str., numatydami atsakomybę už vieną veiką (šiuo atveju vagystę) taip pat numatė, jog padarius analogišką nusikalstamą veiką dar kartą, asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal visai kitą to paties straipsnio dalį, numatančią atsakomybę už tą veiką esant kvalifikuotam požymiui, o ne kaip už kelis nusikaltimus. Todėl nors ir asmuo būdavo teisiamas už kelias pakartotinai padarytas nusikalstamas veikas, jam būdavo skiriama viena bausmė pagal vieną BK straipsnio dalį [I.9]. Toks reguliavimas nulėmė situaciją, dėl kurios nusikaltėliams buvo naudingiau daryti daugiau tokių pačių nusikalstamų veikų, kadangi nepaisant jų kiekio bausmė būdavo skiriama pagal vieno straipsnio

sankciją už vieną nusikalstamą veiką [II.7 p. 312]. Todėl galima sakyti, jog senajame BK įtvirtintas požiūris į pakartotinai daromas nusikalstamas veikas nebuvo naudingas kovojant su profesionaliais nusikaltėliais, kurie specializuodavosi vienoje srityje. Pagal galiojantį BK asmuo, padaręs kelias tokias pat nusikalstamas veikas atsako ne kaip už vieną veiką, o už visas veikas, kurios sudaro daugelį.

Be to, senojo BK 42 str. nors ir numatė, kokias bausmių bendrinimo taisykles teismai gali naudoti, tačiau aiškių nuorodų, kiek laisvas yra teismas taikyti vieną ar kitą taisyklę, jame pateikta nebuvo. Teismai dažniausiai, nors ir ne visada pagrįstai, teikdavo prioritetą bausmių apėmimui, kadangi ši bendrinimo būdą taikyti yra paprasčiausia [II.7 p. 314]. Dabartiniame BK numatytos kur kas griežtesnės ir aiškesnės taisyklės, kada ir kokį bausmių bendrinimo būdą reikia taikyti.

3. Bausmių bendrinimo taisyklės galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Dabartinio BK 63 str. 1 d. įtvirtinti du pagrindiniai bausmių bendrinimo būdai: bausmių apėmimas ir bausmių sudėjimas. Savo ruožtu bausmių sudėjimas gali būti dviejų rūšių – dalinis ir visiškas. Taigi, galima sakyti, jog teismas gali bausmes bendrinti pagal tris bendrinimo taisykles: apimdamas, jas sudėdamas visiškai arba jas sudėdamas iš dalies.

Šių taisyklių samprata ir taikymo tvarka yra pateikiama BK 63 str. 2-4 d., o BK 63 str. 5 d. pateikiami bausmių apėmimo taikymo pagrindai. Kadangi sudėjimo taikymo pagrindas nėra nurodytas, darytina išvada, jog jis taikomas 5 d. nenurodytais atvejais.

Taip pat baudžiamajame įstatyme nuo 2004 m. liepos 5 d. yra numatyta galimybė taikyti abi bendrinimo taisykles, kada nusikalstamų veikų daugetas įgyja ir realiosios, ir idealiosios sutapties formas. Nors pradinėje BK 63 str. 6 d. redakcijoje buvo norodyta pirmiausia taikyti bausmių apėmimą, galiausiai įstatymų leidėjęs pasirinko neteikti pirmenybės nei bausmių sudėjimui, nei apėmimui. Teismas turi teisę laisvai pasirinkti, kurią taisyklę taikyti pirmiau, tačiau rinkdamasis jis turi atsižvelgti į daugelį sudarančių nusikalstamų veikų pobūdį ir pavojingumą.

Skiriant bausmę už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas tenka vadovautis ne tik BK 63 str., bet atliekant bendrinimo veiksmus būtina atsižvelgti ir nusikalstamų veikų bei nusikaltimų rūšis, numatytas BK 10 str. ir 11 str., taip pat į fiziniams bei juridiniams asmenims skiriamų bausmių sąrašus, pateiktus BK 42 str., BK 43 str. ir BK 90 str., bei BK 65 str. numatytas bausmių sudėjimo ir keitimo taisykles, kadangi šios normos taip pat lemia bausmių bendrinimo rezultatą.

3.1. Bausmių apėmimas

LR BK 63 str. 2 d. pateikiama bausmių bendrinimo jas apimant tvarka: griežtesnė bausmė apima švelnesnes ir galutinė subendrinta bausmė prilygsta griežčiausiai iš paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas bausmei. Ši norma reiškia, jog apimant bausmes yra taikoma absorbcija ir griežčiausia bausmė tarsi „praryja“ švelnesnes. Būtent ši bausmė yra skiriama kaip galutinė bausmė [II.7, p. 314]. Griežčiausia bausmė taikant bausmių apėmimą nustatoma pagal BK 42 str. numatytus bausmių sąrašus. Šiuose sąrašuose bausmės už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus išvardintos nuo švelniausios iki griežčiausios. Juridiniam asmeniui skiriamos bausmės išvardintos BK 43 str. 1 d.

Atkreiptinas dėmesys, jog nepilnamečių asmenų atžvilgiu galiojančiame BK yra numatytos tam tikros baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatybės. Nepilnamečiams ir asmenims, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 18 metų, tačiau nebuvo suėję 21 metai (jei teismas pripažįsta, jog toks asmuo pagal socialinę brandą prilygsta neplinamečiui), padariusiems nusikalstamas veikas, nors ir nėra numatyta kokių nors specialių bausmių, tačiau jiems skiriamos bendrojoje bausmių sistemoje atrinktos ir pritaikytos bausmių rūšys bei specifinės jų ribos [II.2, p. 200-201]. Šis bausmių sąrašas yra įtvirtintas BK 90 str. 1 d. Jame, analogiškai kaip ir BK 42 str. ar BK 43 str. 1 d., bausmės yra išvardintos nuo švelniausios iki griežčiausios.

Bausmė nepilnamečiui paprastai paskiriama tada, kai jis padaro nusikaltimą, tačiau ji taip pat gali būti paskirta ir už padarytą baudžiamąjį nusižengimą [II.2, p. 213]. BK 91 str. 3 d. numatoma, jog terminuotas laisvės atėmimas nepilnamečiui gali būti skiriamas tada, kai yra pagrindas manyti, kad kitos rūšies bausmių nepilnamečio nusikalstamiems polinkiams pakeisti nepakanka, arba jeigu nepilnamečiui asmeniui yra *ultima ratio* ir Teismas, net ir įvertinęs nepilnamečio asmens nusikalstamus polinkius, gali jo neskirti arba paskyręs atidėti jo vykdymą, jeigu yra pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus laisvės atėmimo bausmės atlikimo [II.9, p. 470].

Be to, skiriant nepilnamečiui bausmę už kelias jo nusikalstamas veikas, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog BK 90 str. nustato mažesnes nepilnamečiams asmenims skiriamų bausmių maksimalias ribas.

Kalbant apie absorbciją minėta, jog pagrindinis bausmių bendrinimo jas apimant trūkumas yra tas, jog skiriama bausmė tik pagal vienos nusikalstamos veikos sankciją, ši bausmė neatspindi visų bausmių už kiekvieną atskirą nusikalstamą veiką ir gali susidaryti įspūdis, jog asmuo nuteisiamas ne už nusikalstamų veikų daugetą, o tik už vieną iš daugetą sudarančių veikų [II.7 p. 315].

Be to, šis bendrinimo būdas iš dalies atima prasmę iš BK 63 str. 1 d. reikalavimo pirmiausia skirti bausmes už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai, o po to atlikti bendrinimo veiksmus. Taip yra todėl, kad paskirtų bausmių dydžiai galutinei bausmei įtakos praktiškai nebeturi. Jie nulemia tik tiek, kad

pagal juos teismas nustato, kuri iš paskirtųjų bausmių yra griežčiausia. Vis dėlto, nepaisant to, kad asmens padaryti įstatymams priešingi veiksmai turi būti visapusiškai teisiškai įvertinti, būtina atsižvelgti ir į tikslingumo principą. Turint omeny teismų praktikoje egzistuojantį BK 63 str. 9 d. aiškinimą, kuris bus aptartas kiek vėliau, tos bausmės, kurios yra apimamos visiškai nebeatlieka savo paskirties, todėl galbūt racionaliau būtų tokiais atvejais, kada įstatymas numato pareigą taikyti bausmių apėmimą, neskirti bausmių už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai, o paskirti bausmę pagal sunkiausią ir pavojingiausią daugėtą sudarančią nusikalstamą veiką. Tokiu atveju teismas lyg ir turėtų įvertinti asmens veiką, jos žalą įstatymo ginamiems gėriams, tačiau tai jis darytų tik tam, kad nustatytų, kuri veika yra pavojingiausia ir už kurią skirti bausmę.

Tarpukariu bausmė idealiosios sutapties atveju ir buvo skiriama atsižvelgiant į tą veiką, už kurią buvo numatyta griežtesnė bausmė. Vienintelė išimtis buvo tie atvejai, kada keliose asmens veikos buvo atsakomybę lengvinančių požymių. Tokiais atvejais bausmė būdavo skiriama pagal šios nusikalstamos veikos sankciją [II.11, p. 80].

Vienintelė problema sprendžiant šį klausimą tokiu būdu būtų ta, jog egzistuoja klaidos galimybė, t.y. bausmių apėmimo pagrindai gali būti pritaikyti netinkamai. Tokiu atveju būtų susiduriama su situacija, kada aukštesnės instancijos teismams reikėtų taikyti kitą bausmių bendrinimo būdą, tačiau nesant bausmių už atskiras nusikalstamas veikas, šis procesas būtų apsunkintas. Vis dėlto, skirti bausmę pagal griežčiausią veiką iš asmens padarytų veikų daugeto neskiriant bausmių už kitas nusikalstamas veikas būtų tikslinga tais atvejais, kada asmuo padaro pačias sunkiausias nusikalstamas veikas, numatytas BK specioliojoje dalyje, t.y. už tas, kurių sankcijose numatyta galimybė skirti laisvės atėmimą iki gyvos galvos, kadangi tokių veikų nėra daug ir jos sudarydamos daugėtą su daugeliu kitų veikų iš esmės suteiktų pagrindą taikyti bausmių apėmimo taisyklę.

Apėmimo taikymo pagrindai yra numatyti dabartinio BK 63 str. 5 d. Ši BK 63 str. dalis numatyto tris atvejus, kada bendrinant bausmes taikomas bausmių apėmimas:

- 1) yra ideali nusikalstamų veikų sutaptis;
- 2) padarytos nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą ir priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal šio kodekso 10 ar 11 straipsnius;
- 3) už vieną nusikalstamą veiką paskirta dvidešimt metų laisvės atėmimo arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Šis sąrašas yra baigtinis. Visais trim atvejais teismai turi ne teisę, o pareigą taikyti bausmių apėmimą, todėl darytina išvada, jog visais kitais atvejais, kurių neapima šios trys situacijos, teismai turi taikyti bausmių sudėjimą [II.7 p. 315].

Pirmiausia pateikdamas šį sąrašą įstatymų leidėjas nurodo, jog idealiosios sutapties atveju išimtinai taikomas bausmių apėmimas. Tai vienintelis būdas, kuriuo galima bendrinti bausmes, kai kelios asmens padarytos nusikalstamos veikos sudaro šią daugeto formą. Tiesa, idealiąją sutaptį sudarančios veikos gali atitikti ir kitus du atvejus, tačiau bet kuriuo atveju bausmių apėmimas yra taikomas vadovaujantis BK 63 str. 5 d. pirmuoju punktu. Kita vertus, nusikalstamos veikos sudaran realiąją sutaptį gali būti taikoma bet kuri iš trijų bausmių bendrinimo taisyklių. Tačiau, kaip bausmės bus bendrinamos esant realiajai sutapčiai priklauso nuo teismo paskirtų bausmių už atskiras sutaptį sudarančias nusikalstamas veikas bei paties teismo sprendimo taikyti vieną ar kitą taisyklę.

Įstatyme numatytas reikalavimas taikyti bausmių apėmimą bendrinant bausmes, paskirtas už idealiąją nusikalstamų veikų sutaptį sudarančias veikas, yra pagrįstas įstatymų leidėjo pasirinkimas. Asmuo, viena veika padaręs kelias nusikalstamas veikas, yra mažiau pavojingas už asmenį, kuris padaręs vieną nusikalstamą veiką pasirenka kartoti savo nusikalstamą elgesį ir padaro dar vieną ar kelias nusikalstamas veikas. Atsižvelgiant į tai, jog bausmių apėmimas yra švelnesnis būdas bendrinti bausmes negu bausmių sumavimas, logiška teigti, jog toks būdas ir turėtų būti taikomas mažiau pavojingiems įstatymų pažeidėjams.

Realiosios sutapties atveju, bausmių apėmimas taikomas, visų pirma, tada, kai padarytos nusikalstamos veikos labai skiriasi savo pavojingumu. Numatydamas galimybę taikyti bausmių apėmimą, kada nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą ir priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms, įstatymų leidėjas išreiškė požiūrį, jog bausmės tikslams pasiekti tokiais atvejais pakanka vienos bausmės, skiriamos už sunkiausią ir pavojingiausią nusikalstamą veiką.

Pavojingumu veikos jau savaime skiriasi tais atvejais, kai jos arba priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų kategorijoms, arba jos priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims, kadangi taip veikos klasifikuojamos būtent pagal savo pavojingumą. Remiantis BK 10 str. yra dvi nusikalstamų veikų rūšys – nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, o BK 11 str. numato, jog yra keturios tyčinių nusikaltimų kategorijos: nesunkūs, apysunkiai, sunkūs ir labai sunkūs.

Teismų praktikoje vadovujamasi LAT 2005 m. birželio 2 d. konsultacija, kurioje aiškinama, jog vien formalus priskyrimo skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms dar nepakanka tam, kad būtų taikomas bausmių apėmimas, kadangi BK reikalaujama, jog nusikalstamos veikos turi labai skirtis savo pavojingumu. Dėl šios priežasties laikoma, jog nusikalstamos veikos labai skiriasi savo pavojingumu, kai jos priskiriamos kategorijoms, kurios skiriasi bent per vieną [III.11]. Tai reiškia, jog bausmių apėmimas realiosios sutapties atveju taikomas:

- a) nesunkių nusikalstamų veikų atžvilgiu, kai asmuo yra padaręs sunkų ar labai sunkų nusikaltimą;
- b) apysunkių nusikaltimų atžvilgiu, kai asmuo yra padaręs labai sunkų nusikaltimą.

Be to, šioje konsultacijoje taip pat nurodoma, jog nusikalstamos veikos labai skiriasi savo pavojingumu, jei viena iš padarytų veikų yra baudžiamasis nusižengimas, o kita – apysunkis, sunkus ar labai sunkus nusikaltimas [III.11].

Priklausymas ne tai pačiai ir ne gretimai nusikalstamų veikų kategorijai yra formalus kriterijus, tačiau teismas privalo vadovautis ne vien juo [II.7 p. 315]. Tais atvejais, kai nusikaltimai priskiriami gretimoms kategorijoms, arba kai asmuo padaro baudžiamąjį nusižengimą ir nesunkų nusikaltimą, teismas šių veikų pavojingumą turi įvertinti atskirai lygindamas veikų kėsimosi objektus, dalykus, padarymo būdus, sukeltus padarinius ir pan. [III.11]

Nagrinėdamas nuteistųjų N. B. ir J. P. kasacinius skundus baudžiamojoje byloje Nr. 2K-587/2004 LAT išaiškino, jog BK 63 str. 5 d. 2 p. taikomas tik esant abejoms jame numatytoms sąlygoms. Nuteistojo J. P. padaryti nusikaltimai, už kuriuos jis nuteistas Rokiškio rajono apylinkės teismo 2004 m. vasario 17 d. nuosprendžiu (už tris vagystes, padarytas įsibrovus į patalpą, t.y. už apysunkius nusikaltimus), ir nusikaltimas, numatytas BK 22 str. 1 d., 180 str. 2 d., (sunkus nusikaltimas), už kurį jis nuteistas Vilniaus apygardos teismo 2003 m. gruodžio 18 d. nuosprendžiu, pagal savo pavojingumo pobūdį ir laipsnį labai nesiskiria vienas nuo kito. Tai rodo ir tas faktas, kad už kiekvieną iš padarytų nusikalstamų veikų atskirai J. P. paskirtos panašios bausmės. Visais nusikaltimais, už kuriuos nuteistas J. P. buvo kėsintasi į nuosavybę, jie padaryti tiesiogine tyčia. Plėšimu buvo kėsintasi dar ir į žmogaus sveikatą, todėl šio nusikaltimo pavojingumo pobūdis apskritai yra didesnis, tačiau kadangi šiuo atveju nusikaltimas nebuvo baigtas, jo pavojingumo laipsnis mažesnis nei baigtų nusikaltimų [III.22]. Dėl šios priežasties LAT pripažino, jog BK 63 str. 5 d. 2 p. šiuo atveju nėra taikytinas.

Kitas atvejis, kada bausmės už nusikalstamas veikas, sudarančias realią sutaptį, gali būti bendrinamos apėmimo būdu yra tada, kai teismas už vieną iš veikų skiria griežčiausią bausmę. Dabartinis BK numato, jog bausmės bendrinamos apėmimo būdu ir tais atvejais, kai skiriama laisvės atėmimo bausmė dvidešimčiai metų arba skiriamas laisvės atėmimas iki gyvos galvos. LR BK 50 str. 2 d. numatyta, jog maksimalus laikotarpis, kuriam skiriamas terminuotas laisvės atėmimas – dvidešimt metų, o ilgesniam laikotarpiui laisvės atėmimą teismas gali skirti tik nuosprendžių sutapties atveju. Jokiais kitais atvejais šios ribos negali būti peržengiamos. Dėl šios priežasties, kai už vieną iš daugelį sudarančių veikų paskiriama griežčiausia BK numatyta bausmė – laisvės atėmimas iki gyvos galvos – ar terminuotas laisvės atėmimas ilgiausiam laikotarpiui, taikyti bausmių sudėjimą pasidaro beprasmiška, tad vienintelis būdas bendrinti bausmes tokiais atvejais yra apėmimo būdas.

Svarbu pažymėti, jog BK 90 str. 5 d. numatyta dvigubai mažesnė maksimali laisvės atėmimo bausmė nepilnamečiui. Ji negali viršyti dešimties metų, todėl bausmių apėmimas turi būti taikomas ir tada, kai už vieną iš nepilnamečio asmens padarytų nusikalstamų veikų skiriama dešimties metų laisvės atėmimo bausmė [II.9, p. 362].

Nors BK 63 str. 5 d. sąrašas yra baigtinis ir ganėtinai išsamus, tačiau galima pasakyti, jog įstatymų leidėjas sudarydamas šį sąrašą nebuvo iki galo nuoseklus. Problema yra ta, kad įstatymų leidėjas neįtraukė galimybės apėmimo būdu bendrinti juridiniam asmeniui skiriamų bausmių kuomet viena iš jų – juridinio asmens likvidavimas. Kaip buvo minėta, juridiniam asmeniui, padariusiam kelias nusikalstamas veikas, taip pat gali būti skiriamos kelios bausmės. Tačiau visa bėda yra ta, jog teismas privalėdamas skirti bausmę už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai formaliai negali už vieną iš veikų skirti juridinio asmens likvidavimo, kadangi šios bausmės vykdymas yra nesuderinamas su kitų bausmių, kurios būtų skiriamos už kitas nusikalstamas veikas, vykdymu. Teismas matydamas, jog būtina nutraukti juridinio asmens veiklą, negalėtų skirti šios griežčiausios bausmės, nes BK nėra numatyta galimybė subendrinti juridinio asmens veiklos nutraukimo su kitomis paskirtomis bausmėmis jas apimant. Dėl tokio reguliavimo susidaro situacija, kai juridiniam asmeniui naudingiau yra padaryti kelias nusikalstamas veikas, kad išvengtų griežtesnės bausmės, t.y. likvidavimo.

Teisinėje literatūroje išskiriama, jog galimos dvi juridinio asmens likvidavimo formos: tradicinė, kada teismas nuosprendyje tiesiogiai nurodo likviduoti juridinį asmenį, ir netiesioginė, kada teismas skiria tokio dydžio baudą, kuriai sumokėti įmonė turėtų perduoti visą savo turtą ir perleisti valstybei visus aktyvus [II.10 p. 186-187]. Atsižvelgiant į tai, Teismas galėtų bandyti likviduoti juridinį asmenį, kai jis padaro kelias nusikalstamas veikas, už kiekvieną veiką skirdamas dideles baudas, kad galutinė subendrinta bausmė – bauda – būtų tokia didelė, jog juridinis asmuo būtų priverstas pats nutraukti savo veiklą. Tačiau toks juridinio asmens likvidavimo būdas nebūtinai garantuotų norimą rezultatą, kadangi juridinis asmuo galėtų, pavyzdžiui, skolintis pinigų, kad galėtų tęsti savo veiklą po to, kai apmoka jam paskirtą baudą.

Kita vertus, Teismas gali skirti bausmes už kiekvieną veiką atskirai ir nuosprendžio rezoliucinėje dalyje kaip galutinę bausmę nurodyti tik vieną - juridinio asmens likvidavimą, tačiau tai nėra tinkamas sprendimas, kadangi nėra baudžiamojo įstatymo normos, kuria būtų galima remtis atliekant tokius veiksmus. Todėl atsižvelgiant į tokią situaciją, peršasi nuomonė, jog būtina papildyti 63 str. 5 d. 3 p. nuostata, jog bausmių apėmimas turi būti taikomas ir tais atvejais, kai viena iš skiriamų bausmių – juridinio asmens likvidavimas.

Atkreiptinas dėmesys, jog bendrinant bausmes apėmimo būdu galutinis rezultatas visada bus viena bausmė, kadangi taikant bausmių apėmimą, griežtesnė bausmė gali apimti bet kokios rūšies švelnesnę

bausmę. Kai taikomas bausmių sudėjimas, bausmes galima sudėti tik tada, kai įstatymas numato galimybę taikyti tam tikras keitimo taisykles, tačiau tada, kai su už atskiras veikas paskirtomis bausmėmis negalima atlikti keitimo veiksmų, teismui tenka skirti dvi bausmes.

Vis dėlto, BK 42 str. 4 d. nurodyta, jog dvi bausmės fiziniam asmeniui gali būti skiriamos apskritai esant nusikalstamų veikų daugetai. Šioje normoje nenurodoma konkreti daugeto forma, ar bausmių bendrinimo taisyklė, kurią taikant galima skirti kelias bausmes. Kita vertus, skirti dvi bausmes, kai BK numatytais atvejais turėtų būti taikomas bausmių apėmimas, būtų nelogiška ir prieštarautų pačiai bausmių apėmimo idėjai. Visų pirma, absorbcijos taikymo esmė yra tai, jog nelieka jokių kitų bausmių, skirtų už atskiras nusikalstamas veikas, išskyrus griežčiausią bausmę, nes ji jas visas apima. Tai, kad dalis bausmių apimamos, o kita dalis lieka, nėra būdinga absorbcijai ir yra daugiau bausmių juridinio sumavimo požymis. Be to, skirti kelias bausmes, kai taikomas bausmių apėmimas dėl to, kad skiriama griežčiausia terminuoto laisvės atėmimo bausmė ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos, taip pat būtų beprasmiška.

Pirmaisiais galiojančio BK galiojimo metais buvo susiduriama su tam tikra problema bendrinant bausmes apėmimo būdu. Ši problema kildavo taikant senojo ir naujojo BK normas. Kaip pavyzdį galima pateikti baudžiamąją bylą Nr. 2K-108/2004.

Šioje byloje pirmosios instancijos teismas nuosprendį dėl T. A. 2001-01-11 padarytos vagystės priėmė 2003 m. rugsėjo 30 d., jau galiojant 2000 m. BK (įsigaliojo nuo 2003-05-01), tad teismas, remdamasis BK 3 str. 2 d. nuostatomis, T. A. nusikalstamą veiką kvalifikavo pagal 2000 m. BK 178 str. 2 d. (T. A. buvo kaltinamas pagal 1961 m. BK 271 str. 2 d.), bei paskyrė bausmę – laisvės atėmimą 4 mėnesiams. Tačiau subendrinamas šią bausmę su 2003 m. rugsėjo 3 d. nuosprendžiu paskirta bausme už vėliau T. A. padarytas veikas taikė 1961 m. BK 42 str. 4 d. nuostatą, nes, teismo nuomone, ši norma lengvina T.A. teisinę padėtį. 2003 m. rugsėjo 30 d. ir 2003 m. rugsėjo 3 d. nuosprendžiais skirtos bausmės buvo subendrintos apėmimo būdu. LAT konstatavo, jog toks bausmių bendrinimas iš esmės pažeidžia Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 10¹ str. 1 d., kuri numato, jog jeigu nusikalstama veika, padaryta iki 2003 m. gegužės 1 d., perkvalifikuojama pagal naująjį BK, skiriamos naujajame BK numatytos bausmės ir taikomos jų skyrimo taisyklės [III.23].

Šiuo metu pagrindinės klaidos taikant bausmių apėmimą praktikoje pasitaiko tada, kai asmens padarytų veikų daugetas nepagrįstai priskiriamas BK 63 str. 5 d. įvardintoms situacijoms. Didesnių bėdų nekyla taikant bausmių apėmimą, pagal BK 63 str. 5 d. 3 p. Tačiau pagrindinės klaidos daromos,

kai neteisingai įvertinama, ar asmens padarytos nusikalstamos veikos sudaro idealiąją nusikalstamų veikų sutaptį [III.24]. Taip pat klaidų pasitaiko ir tada, kai teismai neteisingai vertina asmenų nusikalstamas veikas BK 63 str. 5 d. 2 p. atžvilgiu. Klaidų pasitaiko tiek dėl to, jog veikų skirtingas pavojingumas nėra įvertinamas [III.25, III.17], tiek ir tada, kai veikos nepagrįstai pripažįstamos kaip besiskiriančios pagal savo pavojingumą [III.14].

3.2. Bausmių sudėjimas ir bausmių keitimas

Tos pačios ar gretimos kategorijos į nusikalstamų veikų daugetą patenkančioms veikoms sudarant realiąją sutaptį, bausmės už jas paprastai bendrinamos sudėjimo būdu. Baudžiamasis įstatymas konkrečiai nenurodo, kada bausmės bendrinamos visiškai, o kada dalinio sudėjimo būdu. Tai įstatymų leidėjas leidžia nuspręsti pačiam teismui savo nuožiūra.

Kai bausmės yra sudedamos visiškai, atliekamas materialus bausmių sumavimas. Ši bausmių bendrinimo taisyklė aprašyta BK 63 str. 3 d. Taikant visišką sudėjimą įstatymas reikalauja, kad prie griežčiausios iš paskirtų bausmių būtų pridėamos visos už atskiras nusikalstamas veikas paskirtos švelnesnės bausmės, todėl teismas visų pirma privalo nustatyti griežčiausią iš skiriamų bausmių. Būtent ši bausmė sudaro bausmių sudėjimo pagrindą [II.7 p. 318]. Griežčiausia bausmė nustatoma analogiškai kaip ir taikant bausmių apėmimą.

Už pavienes nusikalstamas veikas, sudarančias daugetą, gali būti numatytos skirtingos bausmių rūšys, tad neretos situacijos, kada teismas už kiekvieną nusikalstamą veiką paskiria skirtingos rūšies bausmę. Tokiais atvejais visų pirma nustatoma griežčiausia bausmė pagal BK 42 str., BK 43 str. ir BK 90 str. nurodytus bausmių sąrašus, o po to švelnesnės bausmės turi būti keičiamos į šią bausmės rūšį. Bausmių keitimas yra neatsiejama bausmių sudėjimo dalis, kadangi nekeičiant bausmių jų neįmanoma sudėti.

Taigi, turint omenyje tai, kad skirtingos bausmės yra skirtingos vertės, jas keičiant būtina žinoti tam tikrą jų tarpusavio keitimo santykį. Keitimo santykius ir taisykles reglamentuoja BK 65 str., o šio straipsnio pirmoji dalis numato kokiu konkrečiu santykiu viena bausmės rūšis keičiama į kitą:

- 1) viena laisvės atėmimo diena prilyginama:
  - a) vienai arešto parai;
  - b) dviem laisvės apribojimo dienoms;
- 2) viena arešto para prilyginama:
  - a) dviejų MGL dydžio baudai;
  - b) šešioms viešųjų darbų valandoms;

- c) dviem laisvės apribojimo dienoms;
- 3) viena laisvės apribojimo diena prilyginama:
  - a) trims viešųjų darbų valandoms;
  - b) vieno MGL dydžio baudai;
- 4) vieno MGL dydžio bauda prilyginama šešioms viešųjų darbų valandoms.

Svarbu pažymėti, jog BK 65 str. 2 d. yra numatytas reikalavimas, kad bausmės gali būti keičiamos tik iš švelnesnių į griežtesnę, todėl atvirkštinis keitimas yra negalimas. Taip pat šioje dalyje nurodoma, jog draudžiamas dvigubas keitimas. Šis draudimas aiškinas taip, jog jei BK 65 str. 1 d. nėra nunumatyta tiesioginio vienos bausmės keitimo kita bausme santykis, toks keitimas yra negalimas [II.9, p. 372]. Negalima pakeisti vienos bausmės kita, tam kad po to ji būtų pakeista dar kita bausmės rūšimi, pavyzdžiui, baudą keisti į viešuosius darbus, iš pradžių pakeičiant ją į laisvės apribojimą, o po to laisvės apribojimo bausmę keičiant į viešuosius darbus [II.9, p. 372]. Įtvirtinant tokią taisyklę užkertamas kelias galimybei manipuliuoti numatytais bausmių keitimo santykiais ir keisti bausmes taip, kaip įstatymų leidėjas net neketino numatyti.

Atkreiptinas dėmesys, jog teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimas apskritai negali būti keičiamas jokia kita bausme, kadangi įstatyme nėra numatytas šios bausmės keitimas. Taip pat sudėtinga situacija yra norint keisti viešuosius darbus. Nors viešieji darbai gali būti keičiami į arešto parą, o arešto paros yra prilygintos terminuotam laisvės atėmimui ir keičiamos santykiu 1:1, tačiau kadangi nėra numatyta viešųjų darbų bausmės keitimo į terminuotą laisvės atėmimą taisyklių, šios bausmės negali būti keičiamos viena kita ir yra skiriamos abi kartu [III.17].

Kaip minėta anksčiau, skiriant galutinę subendrintą bausmę fiziniams asmenims, įstatymas leidžia skirti dvi bausmes. Skirdamas dvi bausmes teismas pasirenka vieną bausmę, kuri yra griežčiausia, o kitą parenka savo nuožiūra, todėl galima kai kurių bausmių nekeisti griežtesne, jei tai suderinama bausmių vykdymo procese [II.7 p. 319]. Tuo tarpu BK 65 str. 2 d. nurodoma, jog bauda iš viso negali būti keičiama ir yra skiriama kartu su kitos rūšies bausme. Taigi, jeigu už vieną iš nusikalstamų veikų daugetą sudarančių veikų paskirta bauda ir ši bausmė nėra griežčiausia, bauda yra skiriama kaip antra bausmė pagal BK 42 str. 5 d.

Kita vertus, gali susidaryti tokia situacija, kai asmens padarytų veikų daugetą sudaro daugiau nei dvi nusikalstamos veikos ir teismas, pavyzdžiui, už vieną skiria terminuotą laisvės atėmimą, už kitą – baudą, o už trečią atima teisę dirbti tam tikrą darbą. Šioje situacijoje bausmių bendrinimas jas sudedant yra negalimas, kadangi tai prieštarautų BK 65 str. 1 d. ir 2 d. Tokiu atveju, teismas paskiria griežčiausią bausmę ir turi rinktis, ar kaip antrą bausmę skirti baudą, ar teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimą [II.7, p. 319]. Šį pasirinkimą teismas gali daryti laisvai ir nėra įpareigotas skirti griežtesnę bausmę.

Įstatymas nepateikia taisyklių, pagal kurias būtų galima keisti juridiniam asmeniui skiriamas bausmes, kai jas reikia sudėti. Iš esmės tai yra logiška, kadangi BK 43 str. numatytos tik trys bausmių rūšys juridiniam asmeniui, kurias vargu ar įmanoma bendrinti sudėjimo būdu. Atsižvelgiant į prieš tai aptartą BK 43 str. interpretavimą dėl kelių bausmių skyrimo už juridinio asmens padarytų nusikalstamų veikų daugetą, galima sakyti negalėdamas subendrinti juridiniam asmeniui paskirtos baudos ir juridinio asmens veiklos apribojimo, teismas skiria šias dvi bausmes kartu.

Nors, kaip minėta, įstatymų leidėjas leidžia Teismui laisvai pasirinkti, kokį bausmių sudėjimo būdą pasirinkti, tačiau renkantis būtina atsižvelgti į BK nustatytus atskirų bausmių rūšių maksimalius dydžius. Taikyti visiško bausmių sudėjimo, jeigu galutinė bausmių suma viršytų numatytus maksimalius atskirų bausmių rūšių dydžius, negalima, todėl bausmes tenka bendrinti dalinio sudėjimo būdu. BK 63 str. 7 d. numatyta, jog galutinė terminuoto laisvės atėmimo bausmė negali viršyti dvidešimties metų laisvės atėmimo, o skiriant kitos rūšies bausmę – BK nustatyto tos rūšies bausmės maksimalaus dydžio. BK 90 str. 2 d. - 5 d. numato nepilnamečiams asmenims skiriamų bausmių maksimalias ribas.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog gali susidaryti situacija, kada asmuo vieną ar kelis sunkius ar labai sunkius nusikaltimus padaro būdamas nepilnamečiu, o kitus nesunkius ar apysunkius nusikaltimus padaro jau sulaukęs pilnametystės, galutinė subendrinta bausmė už kelias nusikalstamas veikas negali viršyti būtent nepilnamečiams asmenims numatyto bausmės maksimumo, t.y. dešimties metų. Kita vertus, kai tokio asmens sunkiausios veikos yra padarytos jau sulaukus 18 metų, bausmė jam skiriama pagal bendras BK 63 str. ir 65 str. taisykles [II.9, p. 470].

Taigi, kita bausmių bendrinimo taisyklė, kuri taikoma, kai asmens padarytos nusikalstamos veikos sudaro realiąją sutaptį, - dalinis bausmių sudėjimas. Remiantis BK 63 str. 4 d., šis sumavimas atliekamas prie griežčiausios bausmės pridedant švelnesnes bausmes iš dalies. Savo esme ši bausmių bendrinimo taisyklė atitinka juridinio sumavimo sistemą, kadangi kaip ir juridinio sumavimo atveju, taip ir taikant dalinį bausmių sudėjimą, griežčiausia bausmė yra padidinama švelnesnių bausmių dalimi, o likusios švelnesnių bausmių dalys yra apimamos. Kaip ir visiškai sudedant bausmes, taip ir sudedant jas iš dalies, pirmasis žingsnis yra griežčiausios bausmės nustatymas. Ši bausmė yra kaip pagrindas, ant kurio sudedama galutinė bausmė.

Kadangi visiško bausmių sumavimo atveju įstatymas imperatyviai nurodo, jog prie griežčiausios bausmės turi būti pridedama būtent visa švelnesnė bausmė, taikant šį bausmių sudėjimo būdą praktikoje nekyla tiek problemų, kiek taikant dalinį bausmių sudėjimą. Dalinio sudėjimo atveju BK nėra nurodyta, ar pridedama bent dalis nuo kiekvienos paskirtos švelnesnės bausmės, ar dalis nuo švelnesnių bausmių sumos, taip pat įstatymas nenurodo pridedamos dalies minimalaus ir maksimalaus dydžio [II.7, p. 319].

Teismų praktikoje susiduriant su šia problema vadovaujamosi LAT išaiškinimais. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-131/2005 LAT sistemiškai išanalizavo BK 63 str. 4 d. nuostatas ir nurodė, jog taikant dalinį bausmių sudėjimą būtina laikytis keturių reikalavimų:

- 1) skirtos bausmės pridedamos prie griežčiausios bausmės, skirtos už vieną iš nusikalstamų veikų;
- 2) iš dalies pridedamos švelnesnės bausmės nuo visų skirtų bausmių;
- 3) bendrinant už kelias nusikalstamas veikas skirtas bausmes skiriama viena bausmė arba vadovaujantis BK 42 str. 4 d. – dvi bausmės;
- 4) galutinė subendrinta bausmė turi būti didesnė (griežtesnė) už griežčiausią iš už atskiras nusikalstamas veikas skirtų bausmių [III.13].

LAT kolegija pasisakė, jog BK 63 str. 4 d. nuostatų aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad „*teismas, taikydamas dalinio bausmių sudėjimo būdą, prie griežčiausios iš paskirtų bausmių turi pridėti bent po dalį nuo kiekvienos paskirtos už atskiras nusikalstamas veikas bausmės. Teismas pats sprendžia, kokias paskirtų bausmių už atskirus nusikaltimus dalis pridėti prie griežčiausios iš paskirtų bausmių.*“ [III.13].

Kai bausmės sudedamos iš dalies, bausmių keitimas, kaip ir visiško sudėjimo atveju, atliekamas pagal BK 65 str. numatytas taisykles keičiant švelnesnes bausmes į griežtesnes. Tais atvejais, kai to padaryti negalima, skiriamos dvi bausmes, kaip numatyta BK 42 str. 4 dalyje.

Kaip jau minėta, nagrinėjant klausimą dėl pridedamos bausmės dydžio būtina vadovautis BK 63 str. 7 d. nuostata, jog galutinė bausmė negali viršyti dvidešimties metų laisvės atėmimo, o skiriant kitos rūšies bausmę – BK nustatyto tos rūšies bausmės maksimalaus dydžio, ir BK 90 str. 2 d. - 5 d., kurios nustato nepilnamečiams asmenims skiriamų bausmių maksimalius dydžius. Taigi, BK nustato maksimalias kiekvienos bausmės rūšies ribas, kurių negalima peržengti skiriant bausmę už nusikalstamų veikų daugetą, todėl darytina išvada, jog pridedamų bausmių dalys negali būti tokio dydžio, kad jų suma viršytų minėtą ribą. Tačiau pagrindinė problema yra tai, jog įstatyme nėra nustatyta galima minimali pridedamos bausmės dalis.

Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-686/2006 LAT nagrinėjo kasatoriaus skundą, kuriame buvo išreikšta pozicija, jog teismas bendrindamas paskirtas bausmes dalinio sudėjimo būdu turėtų vadovautis BK 50 str. nuostata dėl minimalaus laisvės atėmimo bausmės dydžio ir pridėti ne mažiau kaip tris mėnesius laisvės atėmimo nuo kiekvienos paskirtos bausmės. Septynių teisėjų kolegija išaiškino, kad „*baudžiamasis įstatymas nenustato, kokia paskirtų švelnesnių bausmių dalis turi būti pridedama prie griežčiausios paskirtos bausmės taikant dalinio sudėjimo būdą. BK 50 straipsnis įsakmiai nenustato, kad bendrinant bausmes dalinio sudėjimo būdu prie griežčiausios iš paskirtų bausmių būtų iš dalies pridedama ne mažiau trijų mėnesių laisvės atėmimo. Tačiau bendrinant bausmes turėtų būti atsižvelgiama į BK VII skyriuje nustatytus minimalius atitinkamų bausmių rūšių dydžius, siekiant kad už*

kelias nusikalstamas veikas nebūtų paskirta nepagrįstai švelni bausmė“[III.5]. Taigi, vadovaujantis šiuo LAT išaiškinimu galima sakyti, jog BK VII skyriuje numatytų bausmių minimalūs dydžiai yra privalomi skiriant pavienes bausmes, tačiau taikant dalinį bausmių sudėjimą gali būti pridedama ir mažesnė bausmės dalis.

Kita vertus, LAT nutartyse galima išvelgti ir kitą poziciją, jog iš dalies sudedant bausmes nuo kiekvienos už atskirus nusikaltimus paskirtos bausmės turi būti pridedama ne mažiau kaip minimalus bausmės dydis, numatytas BK bendrojoje dalyje [II.7 p. 324]. LAT nagrinėdamas baudžiamąją bylą Nr. 2K-282/2005 be kitų klausimų nagrinėjo ir prokuroro skundą dėl kaltinamajam paskirtos per švelnios bausmės. Prokuroras nurodė, jog nesilaikyta BK 63 str. 4 dalies reikalavimų taikant dalinį bausmių sudėjimą prie griežčiausios bausmės, iš dalies pridėti visas skirtas švelnesnes bausmes ir skirti trejų metų laisvės atėmimo bausmę. Teismas nors iš dalies ir tenkino prokuroro skundą šioje dalyje, tinkamai paskirti bausmės rezoliucinėje negalėjo, kadangi sudėjus visų bausmių minimalias dalis būtų viršytos kasacinio skundo ribos, t.y. galutinis dalinio sudėjimo rezultatas būtų didesnis negu treji metai [III.15]. Atsižvelgiant į tai galima daryti išvadą, jog teismas laikė, jog minimali pridedamos bausmės dalis yra BK VII skyriuje numatyti minimalūs bausmių dydžiai, tačiau tinkamai negalėjo išplėtoti šio aiškinimo [II.7 p. 324].

Vis dėlto, reikėtų pritarti naujesnei, baudžiamojoje byloje 2K-7-686/2006 išreikštai pozicijai. Visų pirma, LAT teisingai pažymėjo, jog BK VII skyriuje nėra nurodyta, jog sudedant bausmes iš dalies minimalus dydis yra toks, kokį įstatymų leidėjas numatė minimalų skiriamos bausmės dydį. Teismams reikėtų suteikti didesnę laisvę taikant bausmių dalinį sudėjimą ir leisti pridėti mažesnius dydžius, negu numatyta BK VII skyriuje. Taip būtų galima išvengti situacijų, kada, pavyzdžiui, už daug smulkių pažeidimų teismai būtų priversti skirti laisvės atėmimą ilgesniam terminui, kuris susidarytų už kiekvieną veiką skiriant minimalų trijų mėnesių laisvės atėmimo terminą. Žinoma, teismai galėtų sukti iš padėties skirdami už kai kuriuos pažeidimus ne laisvės atėmimo, bet kitokią bausmės rūšį, tačiau tokiais atvejais nebūtų galima sakyti, jog už daugelį sudarančias pavienes veikas skirtos teisingos bausmės.

Kaip galima pastebėti analizuojant atskiras bausmių bendrinimo taisykles, taikant tiek dalinį, tiek visišką sudėjimą, svarbiausia tinkamai nustatyti griežčiausią bausmę. Tačiau tai gana sunku padaryti, kai, pavyzdžiui, viena arba kelios daugelį sudarančios veikos paaiškėja po to, kai paskiriama bausmė už kelias po to padarytas nusikalstamas veikas. BK 63 str. 9 d. nurodyta, jog tokiais atvejais bausmės bendrinamos pagal BK 63 str. numatytas taisykles, o jau įvykdytas anksčiau paskirtos bausmės laikotarpis įskaitomas į naujai paskirtą bausmės laiką.

Tačiau čia egzistuoja tam tikra problema, nes praktikoje dažnai klaidingai bendrinamos bausmės, paskirtos už tas veikas, dėl kurių buvo nagrinėjama baudžiamoji byla, su ankstesniu nuosprendžiu paskirta bausme. Dažnai nagrinėjamoje byloje paskirtos bausmės bendrinamos tarpusavyje, o po to ši subendrinta bausmė antrą kartą bendrinama su anksčiau paskirta bausme. Tokie veiksmai būdavo atliekami neatsižvelgiant į tai, ar ankstesniu nuosprendžiu būdavo skirta subendrinta bausmė už nusikalstamų veikų daugumą. Tokia tvarka iš esmės nepagrįstai blogindavo nuteistojo padėtį, kadangi galutinis kelių bendrinimų rezultatas būdavo griežtesnis negu tas, kuris būtų gaunamas tinkamai atlikus bausmių bendrinimo veiksmus [II.7 p. 327].

LAT plenarinė sesija jau minėtoje nutartyje Nr. 2K-282/2005 šiuo klausimu pasisakė, jog „BK 63 straipsnis reglamentuoja bausmių, paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas, bendrinimo tvarką, o ne jau subendrintų bausmių bendrinimo tvarką, išskyrus išimtį, numatytą šio straipsnio 6 dalyje (2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314 redakcija). Vadinasi, kai tenka bendrinti vienu nuosprendžiu už kelias nusikalstamas veikas paskirtas bausmes su bausmėmis, už kelias nusikalstamas veikas paskirtomis kitu nuosprendžiu, turi būti bendrinamos ne jau subendrintos (išskyrus minėtą išimtį) bausmės, bet abiem nuosprendžiais už atskiras nusikalstamas veikas paskirtos bausmės. Tačiau vėlesniu nuosprendžiu naujai sprendžiant bausmių subendrinimo klausimą negalima pakeisti bausmės, paskirtos ankstesniuose nuosprendžiu, kuris nėra skundžiamas“ [III.15].

Taigi, pagal tokį išaiškinimą, BK 63 str. 9 d. numatytais atvejais teismas paskiria bausmes už kiekvieną nusikalstamą veiką, dėl kurių nagrinėjama byla, tada iš ankstesnio ar ankstesnių teismų nuosprendžių ima už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai paskirtas bausmes ir atlieka bendrinimo veiksmus. Griežčiausia bausmė, prie kurios turi būti pridedamos kitos bausmės ar jų dalys gali būti paskirta tiek ankstesniu, tiek naujesniu nuosprendžiu.

Tačiau baudžiamojoje byloje 2K-P-193/2007 LAT plenarinė sesija pateikė visiškai priešingą išaiškinimą, ir nurodė, jog „tais atvejais, kai priėmus nuosprendį (ar net kelis) nustatoma, kad asmuo iki šių nuosprendžių priėmimo dar yra padaręs vieną ar kelias nusikalstamas veikas, teismas, paskyręs bausmę (bausmes), ją (jas) subendrina su pirmesniu nuosprendžiu paskirta bausme, o kai bausmės pirmesniu nuosprendžiu subendrintos – su subendrinta bausme“ [III.16]. Šiuo išaiškinimu LAT kardinaliai pakeitė savo poziciją, išreikštą nutartyje Nr. 2K-P-282/2005.

Pagal naują BK 63 str. 9 d. išaiškinimą, esant nusikalstamų veikų daugumai, kai viena ar kelios veikos paaiškėja po to, kai jas padariusio asmens atžvilgiu jau yra priimtas nuosprendis, naujai paskirta bausmė ar bausmės yra bendrinamos su anksčiau paskirta bausme neatsižvelgiant į tai, ar paskirta bausmė yra už vieną nusikalstamą veiką, ar ta bausmė yra subendrinta bausmė už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas. Nors naujai paskirtos bausmės gali būti tiesiogiai bendrinamos su

anksčiau paskirta subendrinta bausme, tarpusavyje naujai paskirtas bausmes galima bendrinti tik tada, kai BK nurodo, jog jos turi būti apimamos [III.16]. Šis bendrinimo rezultatas toliau bendrinamas su ankstesniu nuosprendžiu paskirta bausme, tačiau apskritai bendrinti dvi subendrintas bausmes, vadovaujantis šiuo išaiškinimu, nėra galima.

Griežčiausia bausmė, kuri tarnauja kaip bendrinimo pagrindas, gali būti:

- a) viena iš nauju nuosprendžiu paskirtų bausmių;
- b) ankstesniu nuosprendžiu skirta viena bausmė;
- c) ankstesniu nuosprendžiu skirta subendrinta galutinė bausmė [III.16].

Remiantis tokiu aiškinimu bendrinimo veiksmai iš esmės yra atliekami ne su paskirtomis bausmėmis, kaip kad reikalauja BK 63 str. nuostatos, o su ankstesniais nuosprendžiais paskirtomis subendrintomis bausmėmis. [II.7 p. 330]. Kita vertus, galbūt galima sakyti, jog BK 63 str. vartojamas terminas „galutinė bausmė“ gali būti suprantamas ir kaip paprasta bausmė, su kuria gali būti atliekami bendrinimo veiksmai.

Keisdama ankstesnį išaiškinimą LAT plenarinė sesija motyvavo tuo, jog visų pirma nei BK, nei BPK nėra numatyta galimybė „išbendrinti“ subendrintų bausmių. Be to, plenarinės sesijos nutartyje Nr. 2K-P-282 esamas išaiškinimas yra pernelyg siauras ir pritaikomas ne visais atvejais, *„nes neleidžia teisingai išspręsti bylų ir prieštarauja toje pačioje nutartyje įtvirtintam principui, kad subendrinant bausmes ankstesni teismų sprendimai nekeičiami“* [III.16].

Taip pat tokį pakoregavimą nulėmė tai, jog LAT manymu, BK 63 straipsnyje nenustatyta tvarka, kaip naujesniu nuosprendžiu subendrinti bausmes kitais praktikoje dažnai sutinkamais atvejais, kai ankstesnės bylos nuosprendžiu bausmės buvo subendrintos esant nusikalstamų veikų sutapčiai bei nuosprendžių sutapčiai ir kai kartu yra nusikalstamų veikų sutaptis ir nuosprendžių sutaptis bei paskirta subendrinta bausmė. Pagal ankstesnį išaiškinimą subendrinant bausmes, kai nuosprendžiu pirmojoje byloje bausmės jau buvo subendrintos, kyla tam tikros problemos. Visų pirma, gali pasirodyti, jog tos pačios bausmės bendrinamos du kartus. Be to, problemą sudaro tai, jog nebelieka ankstesniu nuosprendžiu skirtos subendrintos bausmės ir taip pakeičiamas ankstesnis teismo sprendimas [III.16].

Tokia LAT argumentacija nėra visiškai pagrįsta, kadangi ankstesni teismų sprendimai keičiami bet kuriuo atveju. Taip yra todėl, kad teismai atlikdami bendrinimo veiksmus ir skirdami galutinę subendrintą bausmę tam tikra prasme pakeičia ankstesnį sprendimą, kadangi ankstesnis nuosprendis lieka galioti tik ta dalimi, jog jame buvo paskirta bausmė už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai ir skirta subendrinta bausmė. Bausmė visada vykdoma pagal paskutinį paskirtą nuosprendį [II.7, p. 330].

Be to, toks BK 63 str. 9 d. aiškinimas sukelia naujų problemų, nes kaip buvo minėta, tokiu atveju griežčiausia bausmė gali būti ankstesniu nuosprendžiu skirta subendrinta galutinė bausmė. Situacija yra

sudėtinga dėl to, jog tokia bausmė dažnai ir būna griežtesnė už griežčiausią bausmę, skirtą už atskirą nusikalstamą veiką. Dėl to susidarytų tokia padėtis, kada asmenys, kuriems skiriamos bausmės už padarytas kelias nusikalstamas veikas viename teismo posėdyje, gautų švelnesnes bausmes negu tie, kuriems bausmės būtų skiriamos bendrinant bausmes pagal kelis nuosprendžius [II.7, p. 331].

Pagal ankstesnį LAT išaiškinimą bausmių bendrinimas, tais atvejais, kai paskyrus nuosprendį vienoje byloje, paaiškėja anksčiau to paties asmens padarytos nusikalstamos veikos, buvo nuoseklesnis. Nors šis būdas yra šiek tiek sudėtingesnis, nes esant daug nuosprendžių ir juose išbendrinus visas bausmes galima nesunkiai pasimesti ir pridaryti klaidų, vis dėlto jis yra nuoseklesnis, taikant jį nekyla pavojus, jog bus paskirta pernelyg griežta bausmė. Todėl būtina taisyti dabartinį BK 63 str. 9 d. aiškinimą ir priimti atitinkamas BK pataisas, kurios numatytų teisingesnį šioje dalyje minimų problemų sprendimo būdą.

3.3. Bausmių bendrinimas taikant kelis bendrinimo būdus

Pradinė dabartinio BK 63 str. redakcija nespėdė klausimo, kaip bendrinti bausmes, kai dalis asmens padarytų nusikalstamų veikų sudaro idealiąją sutaptį, o kitos yra padarytos pakartotinai, t.y. sudaro realiąją sutaptį. Dėl šios priežasties buvo priimtas šio straipsnio pakeitimas Nr. IX-2314, 2004-07-05, kuris papildė BK 63 str. nauja šeštąja dalimi, kurioje buvo numatyta, jog tais atvejais, kada taikomi abu bausmių bendrinimo būdai (apėmimas ir sudėjimas), pirmiausia taikomas bausmių apėmimas, o po to apėmimo būdu subendrintą bausmę galima visiškai arba iš dalies sudėti.

Tačiau 2007 birželio 28 d. buvo priimta nauja BK 63 str. redakcija, kurioje numatyta, jog bausmių bendrinimo tvarką teismas laisvai pasirenka įvertinęs padarytų nusikalstamų veikų pobūdį ir pavojingumą. Taigi, teismas bendrindamas bausmes mišraus daugeto atveju gali iš pradžių atskirai paskirtas bausmes sudėti, o po to subendrintą bausmę apimti, arba iš pradžių taikyti bausmių apėmimą ir apimti švelnesnes bausmes, o po to jas sudėti.

Kaip buvo minėta kalbant apie bendrinimo problemas atliekant bendrinimo veiksmus, BK 63 str. 9 d. numatytais atvejais, BK 63 str. 6 d. numatoma principinė galimybė kitas bausmes bendrinti su jau subendrintomis. Remdamasis šia galimybe, LAT išplėtė ją BK 63 str. 9 d. įvardinamiems atvejams. Vis dėlto, vienintelis atvejis, kada nusikalstamų veikų daugeto atveju galima bendrinti jau subendrintas bausmes yra būtent tada, kai yra mišrus nusikalstamų veikų daugetas. Apskritai bendrinti jau subendrintas bausmes galima tik esant nuosprendžių sutapčiai.

V. Problemos skiriant sankcijas už nusikalstamų veikų daugetą

Kai kurie mokslininkai kelia klausimą dėl galimybės atlikti bendrinimo veiksmus tarp bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių [II.4]. Kaip iliustraciją galima pateikti hipotetinę situaciją kuomet nepilnametis asmuo padaro baudžiamąjį nusižengimą ir nusikaltimą. Už baudžiamąjį nusižengimą nepilnamečiui asmeniui skiriama baudžiamojo poveikio priemonė elgesio apribojimas arba atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą, o už nusikaltimą – terminuoto laisvės atėmimo bausmė. Šiuo atveju paskirtos auklėjimo priemonės vykdymas tampa neįmanomas, kadangi jis nėra suderinamas su bausmės vykdymu. Dėl tokios priežasties teismai renkasi du galimus problemos sprendimo variantus: ignoruoti auklėjamojo poveikio priemonę ir nuosprendyje nurodyti tik paskirtą bausmę arba pasirinkti alternatyvią auklėjamąją poveikio priemonę, kurios vykdymas būtų suderinamas su bausmės vykdymu (t.y. skirti išpėjimą ar turtinės žalos atlyginimą arba jos pašalinimą) [II.4, p. 28].

Pirmoji išeitis nėra tinkama, kadangi taip yra nepaisoma baudžiamojo įstatymo nuostatų. Kita vertus, kadangi nėra kitos išeities kaip tik be bausmės skirti dar ir auklėjamąją poveikio priemonę susidarytų tokia situacija, jog pilnamečiui asmeniui, kuriam galima bausmės už tokį patį baudžiamąjį nusižengimą ir tokį patį nusikaltimą taikyti bausmių apėmimą sudaroma palankesnė padėtis nei nepilnamečiui asmeniui, kuria turi būti skiriama bausmė ir auklėjamojo poveikio priemonė.

Kita labai sudėtinga problema skiriant bausmę už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas, kai vienoje byloje taikomos BK 63 ir 64 straipsnių nuostatos. Kaip jau minėta, pasitaiko atvejų, kada asmuo neatlikęs bausmės padaro naują nusikalstamą veiką, tačiau taip pat pasitaiko, jog asmuo padaro ne vieną, o net kelias nusikalstamas veikas. Šiais atvejais visų pirma keičiasi pats bausmių skyrimo procesas. Bausmės skyrimas tokiais atvejais yra sudarytas iš trijų etapų. Kaip ir skiriant bausmę už kelias nusikalstamas veikas, visų pirma paskiriamos bausmės už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai, po to paskirtos bausmės subendrinamos ir paskiriama galutinė bausmė. Trečiajame etape taikomos BK 64 str. nuostatos ir teismai bendrina kelis (naują ir ankstesnį) nuosprendžius ir skiria galutinę bausmę [II.7, p. 336]. Šis procesas išlieka toks pat nepaisant to, kaip nusikalstamos veikos, sudarančios nusikalstamų veikų daugetą ir recidyvą, yra tarpusavyje susijusios [III.12].

Praktikoje skiriant bausmes, kai yra nusikalstamų veikų daugetas ir nuosprendžių sutaptis, svarbi LAT nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-686/2006. Šioje byloje R.A. buvo nuteistas Skuodo rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžiu dėl vagystės, numatytos BK 178 str. 2 dalyje, ir padarytos 2004 vasario mėn. R.A. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį. Tuo pačiu nuosprendžiu jis buvo nuteistas už kitą vagystę, numatytą BK 178 str. 2 dalyje. Ši vagystė buvo padaryta 2004 m. kovo 28 d.

2005 m. gruodžio 23 d. R.A. padarė du naujus nusikaltimus, numatytus BK 140 str. 1 dalyje ir BK 178 str. 1 dalyje. Skuodo rajono apylinkės teismas 2006 m. kovo 27 d. nuosprendžiu R.A. nuteisė pagal BK 140 str. 1 dalį ir skyrė jam trijų mėnesių laisvės atėmimo bausmę, o už nusikalstamą veiką pagal BK 178 str. 1 d. skyrė septynių mėnesių laisvės atėmimo bausmę.

Nauji nusikaltimai buvo padaryti nepraėjus metams nuo tada, kai R.A. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tad teismas už ankstesnę vagystę jam pagal BK 178 str. 2 d. paskyrė aštuonių mėnesių laisvės atėmimo bausmę. Vadovaujantis BK 63 str. 1 d. ir 9 d. paskirtos bausmės buvo subendrintos iš dalies jas sudedant. Galutinė subendrinta bausmė – dešimties mėnesių laisvės atėmimas. [III.5] Tada, vadovaujantis BK 64 str. 1 d. ir 3 d. paskirta subendrinta bausmė iš dalies sudedant subendrinta su Skuodo rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžiu paskirta bausme ir paskirta galutinė subendrinta bausmė – vienuolika mėnesių laisvės atėmimo. Į šį bausmės laiką R.A. buvo įskaitytas kardomojo kalinimo įstaigoje išbūtas laikas. [III.5]

R.A. gynėjo apeliacinis skundas buvo atmestas Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 5 d. nutartimi. [III.5]

Klaipėdos apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotojas kasaciniame skunde prašė LAT pakeisti Skuodo rajono apylinkės teismo 2006 m. kovo 27 d. nuosprendį, kadangi teismas už visas R.A. padarytas nusikalstamas veikas skyrė bausmes neatsižvelgdamas į tai, kad dvi iš trijų veikų buvo padarytos priėmus Skuodo rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendį, o viena – iki jį priimant. [III.5]

Teismas atkreipė dėmesį, jog nors 2006 m. kovo 27 d. apkaltinamuoju nuosprendžiu R. A. buvo nuteistas už tris nusikalstamas veikas, dvi iš kurių buvo padarytos po ankstesnio 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžio priėmimo, o viena - 2004 m. vasario mėnesį, t.y. iki 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžio priėmimo. Bausmių už visus tris nusikaltimus bendrinti vadovaujantis BK 63 str. nuostatomis negalima. BK 63 str. 1 d. nustato, kad šiame straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis teismas vadovaujasi tik esant nusikalstamų veikų sutapčiai. Nusikalstamų veikų sutaptį šioje byloje sudarė tik du nusikaltimai, dėl kurių apylinkės teismas 2006 m. kovo 27 d. nuosprendžiu paskyrė R. A. bausmes. Kartu šie du nusikaltimai sudaro nusikaltimų recidyvą trečio nusikaltimo, (numatyto BK 178 straipsnio 2 dalyje), dėl kurio R. A. apylinkės teismas šiuo nuosprendžiu paskyrė bausmę, atžvilgiu. [III.12]

Savo ruožtu nusikaltimas, numatytas BK 178 straipsnio 2 dalyje (padarytas 2004 m. vasario mėnesį,) dėl kurio R. A. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, sudaro nusikaltimų sutaptį su nusikaltimu, numatytu BK 178 straipsnio 2 dalyje (padarytu 2004 m. kovo 28 d.), už kurį R. A. buvo nuteistas ankstesniu Skuodo rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžiu. Todėl

apylinkės teismas 2006 m. kovo 27 d. nuosprendžiu bendrindamas bausmes už visus tris nusikaltimus vadovaudamasis BK 63 str. nuostatomis, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą.

LAT septynių teisėjų kolegija iš dalies tenkino šį kasacinį skundą. Aiškindama, kaip turėtų būti skiriamos bausmės kolegija nurodė, jog *bausmės šioje situacijoje bendrintinos keliais etapais: pirmiausia, vadovaujantis BK 63 str. 1 ir 4 dalimis, bendrintinos bausmės, paskirtos 2006 m. kovo 27 d. nuosprendžiu už nusikaltimus, padarytus po 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžio priėmimo ir sudarančius nusikaltimų sutaptį, t.y. pagal BK 178 str. 1 dalį paskirta septynių mėnesių laisvės atėmimo bausmė ir pagal BK 140 str. 1 dalį paskirta trijų mėnesių laisvės atėmimo bausmė. Kadangi teismas jas bendrino iš dalies sudėdamas ir taikydamas šį bausmių bendrinimo būdą baudžiamojo įstatymo nepažeidė, kolegija paskirtas bausmes bendrina dalinio sudėjimo būdu.*

Po to bendrintina Skuodo rajono apylinkės teismo 2006 m. kovo 27 d. nuosprendžiu pagal BK 178 str. 2 dalį (už nusikaltimą, padarytą 2004 m. vasario mėnesį) paskirta aštuonių mėnesių laisvės atėmimo bausmė su Skuodo rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendžiu pagal BK 178 str. 2 dalį (už 2004 m. kovo 28 d. padarytą nusikaltimą) paskirta trijų mėnesių laisvės atėmimo bausme. Kadangi abu nusikaltimai buvo padaryti prieš priimant 2005 m. gegužės 16 d. nuosprendį, jie sudaro realią nusikaltimų sutaptį, ir bausmės bendrintinos vadovaujantis BK 63 str. 1, 4, 9 dalimis, iš dalies sudedant.

Po to vadovaujantis BK 64 str. nuostatomis prie nauju nuosprendžiu paskirtos bausmės pridedama neatlikta bausmė pagal ankstesnį nuosprendį. Tačiau jei neatliktos bausmės dalis yra didesnė, tai prie jos pridedama nauju nuosprendžiu paskirta bausmė ar jos dalis. “[III.12]

Atkreiptinas dėmesys, jog vėlesnėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-193/2007, LAT pasisakė, jog atlikti bendrinimo veiksmus galima su jau subendrintomis bausmėmis. Todėl tais atvejais kai bausmė už nusikalstamų veikų daugetą yra subendrinta su bausme pagal nuosprendžių sutaptį, teismas gali atlikti bendrinimo veiksmus neišbendrindamas šių dviejų subendrintų bausmių net ir kai paaiškėja, jog asmuo padarė nusikalstamą veiką iki tada, kai buvo priimta nutartis, kurioje bausmė už nusikalstamų veikų daugetą buvo subendrinta su bausme pagal nuosprendžių sutaptį [III.16].

Išvados

1. Nusikalstamų veikų daugetas – tai tokia situacija, kai asmuo iki jo atžvilgiu priimto apkaltinamojo nuosprendžio padaro dvi ar daugiau žmogaus ir piliečio teisėms bei laisvėms, visuomenės ir valstybės interesams pavojingas veikas, kurios atitinka dviejų ar daugiau savarankiškų nusikalstamų veikų sudėtis ir dėl bent dviejų iš jų nėra procesinių kliūčių baudžiamajam persekiojimui.
2. Veikos, už kurias jau anksčiau buvo paskirta administracinė nuobauda, negali sudaryti nusikalstamų veikų daugeto, kol galioja paskirtoji nuobauda, todėl BPK būtų naudinga numatyti atitinkamą procedūrą, kuri leistų teismams panaikinti tokias administracines nuobaudas, jeigu jos nebuvo skirtos teismo sprendimu.
3. Siekiant palengvinti baudžiamojo įstatymo taikymą, BK būtina numatyti, kokios yra nusikalstamų veikų daugeto formos.
4. Apžvelgus įvairių nusikalstamų veikų daugeto teorijų įvairovę, galima daryti išvadą, jog iš esmės tik sutaptis visose daugeto teorijose yra neginčijamai pripažįstama kaip daugeto forma.
5. Apibendrinus daugeto teorijų įvairovę, darytina išvada, jog tose pačiose daugeto teorijose išskiriamos daugeto formos ir jų rūšys yra labai panašios ir atkartoja viena kitą, todėl tikslingiausia pripažinti tik dvi daugeto formas: sutaptį (idealią sutaptį) ir pakartotinumą (realią sutaptį).
6. Recidyvas negali būti pripažįstamas kaip nusikalstamų veikų daugeto forma, kadangi recidyvo atveju asmuo teisiamas tik už tas nusikalstamas veikas, kurias jis padarė po to, kai jo atžvilgiu buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Recidyvas gali būti baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė, pagrindas taikyti tam tikrus apribojimus arba tam tikrais atvejais, jeigu tai numato įstatymas, galimybė asmens nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal kvalifikuotą sudėtį dėl subjekto ypatybių, kadangi asmuo jau anksčiau buvo nuteistas kriminaline bausme.
7. Pagal galiojantį BK nusikalstamų veikų daugetas gali įgyti dvi teisiškai reikšmingas formas: idealiosios ir realiosios sutapties.
8. Idealią sutaptį – tai nusikalstamų veikų daugeto forma, kuri apima tuos atvejus, kai asmuo vienu veiksmu ar neveikimo aktu padaro mažiausiai dvi nusikalstamas veikas, kurių požymiai numatomi skirtingose BK normose.

9. Idealiosios sutapties požymiai yra šie: dėl vienos asmens veikos kyla keli skirtingi padariniai; padaryta veika atitinka kelių nusikalstamų veikų, numatytų skirtingose BK normose, požymius; veikų nuoseklumas; vieningas sumanymas; viena nusikalstama veika yra etapas darant kitą nusikalstamą veiką. Vienalaikiškumas nėra būtinas sutapties požymis, tačiau gali ją apibūdinti.
10. Realioji sutaptis (pakartotinumumas) – tai nusikalstamų veikų daugeto forma, kuri apima tuos atvejus, kai asmuo vieną po kitos padaro savarankiškas nusikalstamas veikas iki priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Tai, kad pakartotinumą sudaro tik nusikalstamos veikos, padarytos iki priimant apkaltinamąjį nuosprendį, leidžia atskirti nusikalstamų veikų daugetą nuo recidyvo.
11. Realiosios sutapties (pakartotinumumo) požymiai yra šie: tarp nusikalstamų veikų yra tam tikras laiko tarpas; visos veikos yra savarankiškos.
12. Nusikalstamų veikų daugetą nuo pavienės nusikalstamos veikos galima atskirti pagal šiuos pavienę nusikalstamą veiką apibūdinančius bruožus: subjektyvių požymių visumą – vieningus nusikalstamus kėslus, vieningą valią šiems tikslams pasiekti; objektyviųjų požymių visumą – vieningą kėsinosi objektą, vieningus veiksmus, susijusius vieningu priežastiniu ryšiu su atsiradusiomis pasekmėmis.
13. Tęstinės nusikalstamas veikas nuo nusikalstamų veikų daugeto skiria tai, jog padaromi keli tapatūs veiksmai; veiksmai laiko atžvilgiu vienas nuo kito nenutolę; veiksmai padaryti analogišku būdu, analogiškėmis aplinkybėmis; visi veiksmai atlikti įgyvendinant vieną sumanymą dėl to paties dalyko. Atskirų kategorijų bylose tęstinėms nusikalstamoms veikoms gali būti taikomi papildomi reikalavimai, kaip antai, lytinės aistros tenkinimas su vienu nukentėjusiuoju nusikaltimų seksualinei laisvei atveju.
14. Esant vieningai tyčiai, nusikalstamos veikos gali būti kvalifikuojamos tik kaip: a) idealioji sutaptis, jei padaromos skirtinguose BK specialiosios dalies straipsniuose nustatytos nusikalstamos veikos; b) kaip tęstinė nusikalstama veika, jei padarytos veikos atitinka vieno ir to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymius.
15. Trunkamosios nusikalstamos veikos darymo laikotarpiu pradėtos ar pabaigtos nusikalstamos veikos paprastai sudaro realiąją sutaptį su trunkamąja veika, tačiau esant vieningai tyčiai, veiksmų nuoseklumui, tokios veikos gali būti kvalifikuojamos kaip idealioji sutaptis.
16. Sudėtinės nusikalstamas veikas nuo daugeto skiriamos pagal: žalą, padaromą nusikalstamos veikos objektams; veiksmų kryptingumą; ar nesant atitinkamo veiksmų derinio apskritai yra

numatyta baudžiamoji atsakomybė už šiuos veiksmus; į nusikalstamų veikų sudėtyse įtvirtintų požymių tarpusavio santykį.

17. Asmens padarytos sudėtinės nusikalstamos veikos sudaro nusikalstamų veikų sutaptį: kai pavienėje sudėtinėje nusikalstamoje veikoje yra keli objektai ir vienam jų padaryta žala yra tokia didelė, kad ši veika jos neapima; kai sudėtinę nusikalstamą veiką sudaro keli veiksmi ir vienas jų padaromas kaip kita nusikalstama veika.
18. Rašant nuosprendžius ir nutarimus, rekomenduotina aiškiai įtvirtinti, kokią daugeto formą byloje teismas nustato. Taip pat asmens padarytų veikų daugete, esant veikoms, sudarančios idealią sutaptį, ir veikoms, sudarančioms realią sutaptį (pakartotinumą), svarbu nurodyti, kurios nusikalstamos veikos kokią daugeto formą sudaro.
19. Apžvelgus įvairiose šalyse taikomas bausmių už nusikalstamų veikų daugetą bendrinimo taisyklės, išskiriamos trys pagrindinės bausmių skyrimo taisyklės: materialus bausmių sumavimas, juridinis sumavimas ir absorbcija. Šios sistemos įvairių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose paprastai papildomos originaliomis taisyklėmis arba derinamos tarpusavyje.
20. Atlikus lyginamąją analizę, darytina išvada, jog galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintos bausmių bendrinimo taisyklės yra materialaus bausmių sumavimo, juridinio sumavimo ir absorbcijos sistemų derinys.
21. Skiriant bausmę už nusikalstamų veikų daugetą, bausmės skyrimas yra sudarytas iš dviejų pagrindinių etapų: bausmės skyrimo už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai pagal bendrąsias bausmių skyrimo taisyklės; paskirtų bausmių subendrinimo ir galutinės bausmės paskyrimo atsižvelgiant nusikalstamų veikų sudaromas daugeto formas.
22. Atlikus sisteminę, lyginamąją 1961 m. BK ir 2000 m. BK analizę darytina išvada, jog įstatymų leidėjas galiojančiame BK įtvirtino kur kas aiškesnes ir griežtesnes bausmių skyrimo už nusikalstamų veikų daugetą taisyklės, kurios leidžia efektyviau ir teisingiau skirti baudžiamąją atsakomybę daugiau nei vieną nusikalstamą veiką padariusiems asmenims.
23. Apibendrinant bausmių bendrinimo taisyklių turinį išryškėja, jog galutinės subendrintos bausmės pagrindas yra griežčiausia Teismo paskirta bausmė, kuri iš už atskiras asmens padarytas nusikalstamas veikas paskirtų bausmių nustatoma pagal BK 42 str. 1 d. ir 2 d., BK 43 str. 1 d. ir BK 90 str. 1 d. numatytus atitinkamoms asmenų kategorijoms skiriamų bausmių sąrašus.
24. Tai, kad asmens nusikalstamos veikos sudaro idealią sutaptį nulemia bausmių apėmimo taikymą, tuo tarpu realią sutaptį sudarančių veikų atžvilgiu, atsižvelgiant į jų pavojingumą

ir bausmę, skiriamą už vieną iš veikų, gali būti taikoma bet kuri iš trijų BK 63 str. 1 d. numatytų taisyklių.

25. Įvertinus bausmių skyrimo už atskiras veikas, sudarančias daugetą, tikslingumą tais atvejais, kada yra BK 63 str. 5 d. numatyti pagrindai taikyti bausmių apėmimą, būtų tikslinga tobulinti BK 63 str. 1 d. taip, kad būtų įmanoma skirti bausmę pagal griežčiausią veiką iš asmens padarytų veikų daugeto neskiriant bausmių už kitas nusikalstamas tais atvejais, kada asmuo padaro pačias sunkiausias nusikalstamas veikas, numatytas BK specialiojoje dalyje, pavyzdžiui už tas, kurių sankcijose numatyta galimybė skirti laisvės atėmimą iki gyvos galvos.
26. Atsižvelgiant į šiuo metu egzistuojančią dviprasmišką situaciją, būtina į BK 63 str. 5 d. 3 p. įtraukti galimybę apėmimo būdu bendrinti juridiniam asmeniui skiriamas bausmes kuomet viena iš jų – juridinio asmens likvidavimas.
27. Atsižvelgiant į bausmių apėmimo esmę, galutinis bausmių bendrinimo rezultatas taikant šį būdą, skirtingai nei bausmių sudėjimo atveju, yra ne dvi, o viena bausmė.
28. Turint omenyje nevienodą LAT praktiką, būtina pataisyti BK 63 str. 4 d. ir numatyti, jog taikant dalinį bausmių sudėjimą, būtina pridėti bent dalį nuo kiekvienos paskirtos bausmės, tačiau mažiausia pridedama bausmės dalis gali būti mažesnė, negu numatyta BK VII skyriuje. Taip teismams būtų suteikta didesnė laisvė individualizuoti bausmes.
29. Įstatymų leidėjui būtina kuo skubiai apsispręsti dėl bausmių bendrinimo BK 63 str. 9 d. numatytais atvejais. Tinkamiausia išeitis būtų numatyti, jog tokiais atvejais teismai turi paskirti bausmes už kiekvieną nusikalstamą veiką, dėl kurių nagrinėjama byla, tada iš ankstesnio ar ankstesnių teismų nuosprendžių imti už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai paskirtas bausmes ir atlikti bendrinimo veiksmus.
30. Tais atvejais, kai bausmes reikia bendrinti pagal BK 63 str. ir pagal BK 64 str., būtina vadovautis LAT išaiškinimu, jog galutinės bausmės skyrimas tokiais atvejais yra sudarytas iš trijų etapų: 1) paskiriamos bausmės už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai; 2) paskirtos bausmės subendrinamos ir paskiriama galutinė bausmė 3) taikomos BK 64 str. nuostatos ir teismas bendrina kelis (naują ir ankstesnį) nuosprendžius ir skiria galutinę bausmę.

Santrauka

Šiame darbe analizuojamos nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų įtaka bausmės skyrimui. Tačiau turint omenyje tai, jog nusikalstamų veikų daugetas ne retai suprantamas skirtingai, o nuo jo priklauso formų išskyrimas, šiame darbe pirmiausia siekiama apibrėžti daugeto sampratą, parodyti jog daugetas nėra vien tik situacijos, kai asmuo padaro kelias nusikalstamas. Siekiant įvertinti daugeto formų įtaką bausmės skyrimui, pirmiausia apžvelgiamos įvairios daugeto teorijos pateikiamos įvairiuose doktrinos šaltiniuose ir pagrindžiamas idealiosios ir realiosios sutapties kaip daugeto formų išskyrimas tiek teorijoje, tiek galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.

Nors pavienė nusikalstama veika yra nusikalstamų veikų daugeto komponentas, kai kurios pavienės veikos išoriškai yra panašios į daugetą. Dėl to siekiant aiškiai apibrėžti daugeto formas, šiame darbe pateikiami pavienių tęstinių, trunkamųjų ir sudėtinių nusikalstamų veikų skirtumai nuo jų daugeto, taip pat atskleidžiami jų charakteringi bruožai.

Atlikus išsamią šio instituto analizę, darbe plačiai vertinama jo įtaka bausmės skyrimui. Apžvelgiamos tiek pagrindinės bausmių už kelias asmens padarytas nusikalstamas veikas skyrimo sistemos, tiek ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsniuose įtvirtintos taisyklės. Iš esmės atkreiptinas dėmesys, jog konkrečios formos nustatymas asmens padarytų veikų daugete nulemia tai, kokios bausmių bendrinimo taisyklės jo atžvilgiu bus taikomos.

Atsižvelgiant į BK įtvirtintas pagrindines taisykles, taikomas skiriant bausmę už nusikalstamų veikų daugetą, darbe detalai vertinami teismų praktikoje egzistuojantys tam tikri šių taisyklių aiškinimai. Iš esmės atskiros taisyklės gana aiškiai aptariamoms teismų praktikoje, tačiau kai kuriais atvejais ji nėra vieninga. Esant skirtingai teismų praktikai, darbe siūlomos galimos išeitys, tam tikri probleminių atvejų sureguliuavimo variantai. O baigiamojoje darbo dalyje aptariamoms ir pagrindinėms problemoms skiriant sankcijas už nusikalstamų veikų daugetą, taip pat apie galimybę subendrinti bausmes su baudžiamosiomis poveikio priemonėmis.

Summary

This thesis provides a detailed analysis of existing forms of multiple criminal acts and their significance to sentencing. Having in mind that the institute of multiple criminal acts is often interpreted in various different ways this work attempts to define this institute as much more complex than a situation when a person commits more than one criminal act. The definition has a major influence in the understanding of different forms of multiple criminal acts, therefore, in order to comprehend the influence of multiple criminal acts to sentencing various theories of multiple criminal acts are discussed in this work. In this discussion the author presents the forms of multiple criminal acts not only from various doctrinal sources but also from the penal code of the Republic of Lithuania.

Even though an individual criminal act is a constitutive part of multiple criminal acts, some individual criminal acts are similar to multiple criminal acts. For this reason, in order to define the two forms of multiple criminal acts, the author attempts to provide a solid analysis of those single criminal acts which have similar features to the forms of multiple criminal acts.

After this analysis the work depicts a full picture of the influence of the forms' of multiple acts significance to sentencing according to both the penal code of the Republic of Lithuania and foreign systems of sentencing. The general idea is that the form which is constituted by the offender's multiple criminal acts predetermines what rules of sentencing will be applied. However, there are various problems that occur when these rules are applied.

In compliance with the aforementioned rules that are applied to sentencing the author provides a detailed summary about the existing rulings of the Supreme Court of Lithuania. Although these rulings provide solutions to various difficulties that occur in such cases this thesis also discusses various problems that exist because of contradictory rulings of the Supreme Court of Lithuania. To provide a possible solution the author often considers various amendments to penal code of the Republic of Lithuania.

Literatūros sąrašas

I TEISĖS ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (rinkinys–sektuvus): tekstas su pakeitimais ir papildymais/ Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
4. *Secrétariat général du Gouvernement*. Code penal [interaktyvus] Hôtel de Matignon 57 rue de Varenne [Paris]: Ordinance no. 2005-759 of 4 July 2005. Official Journal of 7 July 2005 in force 1 July 2006 [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą: http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_soman.htm
5. *Nagoya University*. Penal code of Japan [interaktyvus] Nagoya University [Nagoya] [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf>
6. *OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights*. Penal code of the Russian Federation. [interaktyvus] Democratization Department Al. Ujazdowskie 19 00-557 [Warsaw, Poland] [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>
7. *OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights*. The ciminal code of the Republic of Kazakhstan. [interaktyvus] Democratization Department Al. Ujazdowskie 19 00-557 [Warsaw, Poland] [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/ca1cfb8a67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview>
8. *Schweizerischen Bundeskanzlei*. Optobyte AG, 3.2009. Schweizer Gesetzestexte [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą: <http://www.gesetze.ch/inh/inh3.html>
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas: oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1999 m. kovo mėn. 3 d. Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 1999

II SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. ABRAMAVIČIUS, A., DRAKŠIENĖ, A., NOCIUS, J., PAVILONIS V., PRAPIESTIS J., STASIULIS D., ŠVEDAS G. Baudžiamoji teisė. *Bendroji dalis*: vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003. ISBN 9955-501-05-7
2. DRAKŠIENĖ A. DRAKŠAS R. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2008. Papildytas leidimas
3. *Lietuvių kalbos institutas*. Lietuvių kalbos žodyno“ (t. I–XX, 1941–2002) elektroninio varianto I leidimas (2005) [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] prieiga per internetą: www.lkz.lt
4. NEVERA, A. Nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų reikšmė skiriamai bausmei. *Jurisprudencija*, t. 45(37), Vilnius, 2003; p 39–47.
5. NEVERA, A. Nusikalstamų veikų idealiosios ir realiosios sutapties atribojimo ir bausmės skyrimo problemos. *Jurisprudencija*, t. 7(85), Vilnius, 2006; p 24-29.
6. PAVILONIS, V., BIELIŪNAS, E. Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugetui ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai. Mokymo priemonė. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1984.
7. PIESLIAKAS, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. *Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008. ISBN 978-9955-616-39-2
8. PRADEL, J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. ISBN 9986-752-95-7
9. Sudarytojas PRAPIESTIS, J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2004. ISBN 9955-557-52-4
10. SOLOVEIČIKAS, D. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. *Lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 2006.
11. STANKEVIČIUS V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakultetas, 1925.
12. WESSELS, J. Baudžiamoji teisė. *Bendroji dalis*. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius: Eugrimas, 2003.

III TEISMŲ PRAKTIKA

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas „Draudimas asmenį du kartus persekioti ar bausti už tą patį teisės pažeidimą (nusikaltimą) (non bis in idem)“, 2004-06-18, Teismų praktika Nr.: 21. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26590

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322/2003. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=19281
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2005. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27928
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga 2007-02-22. Teismų praktika Nr.: 26 [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=32301
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-686/2006. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=7b0d3457-c0e7-45db-8d7b-ecd11858dd5b>
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, 2005-06-23. Teismų praktika Nr. 23 [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29259
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nužudymo bylose“, 2004-06-18. Teismų praktika Nr. 21 [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26548
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 50 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, 2004-12-30. Teismų praktika Nr. 22 [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28527
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-412/2006. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=8df4df54-e0e0-4e69-b6f4-d42a4ae8c252>
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-682/2001. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=a043932c-2727-4959-a3d4-77ef72fa6f40>
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus Konsultacija B3-351, Teismų praktika, 2005, Nr. 23. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29257

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-499/2006. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=892502f6-fff4-4d3a-ba73-e8603460685e>
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-131/2005. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27945
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2007. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=0e9d11ad-f2c0-4c59-aefc-330f032d46e4>
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-282/2005. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28222
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-193/2007. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=603285c4-13f3-4256-bd96-5934f3644f29>
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-472/2007. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=a4f2b112-6f9a-40da-8d34-6e853b145e39>
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 50 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“, Teismų praktika, 2002, Nr. 18. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26312
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-670/2007. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=d0ed13e7-dc16-4b54-a149-cecd1a0ca5c9>
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68/2009. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=1b5da024-e111-41d9-a95b-d9c50bd54b6d>
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555/2007. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=d7923292-4acb-42ce-a565-1bc56502c645>

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-587/2004. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27245
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2004. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=24996
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2008. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=38155c37-3b03-43a6-8043-d019887c9692>
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64/2008. [žiūrėta 2009 m. kovo 30 d.] Internetinė prieiga: <http://www.lat.lt/getdocument.aspx?id=b19c4ba9-0fe1-4b04-b470-9c7dee93b139>